

Рівненський державний гуманітарний університет
Філологічний факультет
Кафедра стилістики та культури української мови

Дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня бакалавра

**СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ**

Виконала студентка IV курсу групи У-41
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
Матвійчук Наталія Олексіївна
Керівник – к. пед. н., доц. Златів Леся
Михайлівна
Рецензент – д. пед. н., доц. Груба Таміла
Леонідівна

Рівне – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ	8
1.1. Суть дистанційного навчання, етапи його становлення та розвитку в Україні.....	8
1.2. Психологічні аспекти дистанційного навчання мови школярів молодшого підліткового віку.....	19
Висновки до першого розділу	28
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	29
2.1. Аналіз нормативно-правової бази щодо організації дистанційного навчання.....	29
2.2. Досвід застосування дистанційного навчання української мови у ЗЗСО.....	40
2.3. Експериментальна система вправ і завдань для дистанційного навчання української мови у 5 класі.....	44
2.4. Перебіг та результати педагогічного експерименту в умовах педагогічної практики.....	48
Висновки до другого розділу	52
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	57
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Розвиток інформаційних технологій, які підвищують та вдосконалюють ефективність освітнього процесу, а також модернізація освіти сприяли виникненню дистанційного навчання.

Через розповсюдження вірусу Covid-19 всі країни почали запроваджувати карантинні заходи, що призвело до закриття на невизначений час усіх закладів освіти. Пандемія внесла свої корективи у систему освіти в усьому світі. Навчальні заклади змушені були перейти на дистанційну форму навчання.

Українські вчителі не були готові до дистанційного навчання (проводити уроки віддалено, не бачити учнів, не мати можливостей пояснити особисто й допомогти в момент виникнення проблеми). Виникали суто технічні проблеми, як-от: відсутність інтернету, комп'ютерів, навчальних матеріалів у мережі. У здобувачів освіти виникали певні труднощі в осмисленні та засвоєнні знань, у формуванні умінь і навичок через складність передачі навчального матеріалу. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати учнів, давати раду технічним проблемам виявилось зовсім не просто.

Проблема дистанційного навчання як форми організації освітнього процесу в системі базової середньої освіти України останнім часом усе частіше приваблює увагу методистів, науковців. Специфіка підходу до його вивчення полягає в тому, що воно є провідною технологією XXI століття, має певні особливості організації, глибоке історичне коріння.

Сьогодні більш актуальним є вирішення проблем методичного та організаційного змісту з дистанційною формою навчання, використання сучасних інформаційних технологій.

Вивчення різних аспектів дистанційного навчання (історичних, психолого-педагогічних, лінгводидактичних) є важливим теоретичним завданням, вирішення якого дасть змогу чітко визначитися з сучасними особливостями його використання. Усе сказане вище зумовлює **актуальність** обраної теми дослідження – «Застосування сучасних технологій дистанційного навчання української мови в основній школі».

У працях Ю. Василенка [4], Н. Жевакіної [13] розглянуто основні етапи становлення й розвитку дистанційної освіти в Україні, зокрема у розвинутих країнах світу.

Науковці В. Вишнівський, М. Гніденко, Г. Гайдур, О. Ільїн [6] у своїй праці дослідили стан і перспективи розвитку дистанційної освіти в Україні, навели основні нормативні положення, охарактеризували основні види та призначення платформ дистанційного навчання.

В. Кухаренко, В. Бондаренко [19] у своїй монографії подали ґрунтовні теоретико-методологічні погляди на нагальну для всієї системи освіти України проблему реалізації освітнього процесу в умовах карантину. Теоретичні основи дистанційного навчання обґрунтувала дослідниця Є. Полат [28].

Дистанційне навчання здійснюється за допомогою технологій і ресурсів мережі Інтернет. У методиці є чимало праць, технологій і рекомендацій щодо створення дистанційного курсу. Так, А. Андреев, В. Солдаткін [1], Н. Думанський [12], О. Муковіз [22], О. Корбут [18], Р. Шаран [38] проаналізували основні технології дистанційного навчання, В. Биков, В. Кухаренко, Н. Сиротенко, О. Рибалко, Ю. Богачкова [2] розглянули основні технології розробки дистанційного курсу, які були напрацьовані співробітниками Проблемної лабораторії дистанційного навчання Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» з 2002 року. Г. Охотник [27] розкрив теоретико-методичні основи інноваційної технології організації дистанційної системи навчання. Автор проаналізував особливості дистанційного навчання, визначив його можливості для оптимізації процесу педагогічної взаємодії.

Сучасні технології призвели до появи нових засобів, моделей організації дистанційного навчання. Л. Власенко, О. Никитенко [7], В. Ковальчук, І. Воротникова [15] дослідили основні моделі та характерні особливості дистанційного навчання.

Питання дистанційного навчання учнів в загальноосвітніх навчальних закладах України розглядали О. Борзенко [3], І. Воротникова [8; 9], С. Зозуля [14], А. Кожевникова [16].

Мета бакалаврської роботи – проаналізувати сучасні технології дистанційного навчання та розробити експериментальну систему вправ і завдань.

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- дати визначення поняття «дистанційне навчання», проаналізувати психолого-педагогічні засади організації дистанційного навчання в основній школі;
- проаналізувати історію становлення системи дистанційної освіти в Україні;
- проаналізувати нормативно-правову базу щодо організації дистанційного навчання;
- провести педагогічний експеримент в умовах педагогічної практики;
- вивчити, проаналізувати й узагальнити досвід вчителів-словесників щодо застосування дистанційного навчання української мови у ЗЗСО;
- розробити систему вправ і завдань із застосуванням сучасних технологій дистанційного навчання для учнів 5 класу й перевірити її ефективність;
- розробити конспекти уроків для 5 класу із застосуванням дистанційної форми навчання.

Об’єктом дослідження є процес навчання української мови в ЗЗСО, а **предметом** – сучасні технології дистанційного навчання української мови в основній школі.

Методи дослідження. Щоб розкрити тему, досягти мети і виконати поставлені завдання, ми використали такі наукові методи:

- *теоретичні*: вивчення й аналіз лінгвістичної та лінгводидактичної, психолого-педагогічної й навчально-методичної літератури з проблеми дослідження; аналіз нормативно-правової бази дистанційного навчання; вивчення передового педагогічного досвіду;
- *емпіричні*: бесіди з вчителями й учнями; анкетування вчителів-словесників та учнів 5 класу з метою вивчення досвіду застосування дистанційного навчання української мови й обґрунтування найефективніших

його форм та платформ; педагогічні спостереження й аналіз уроків української мови; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний); розробка системи завдань із застосуванням сучасних технологій дистанційного навчання для учнів 5 класу;

– *статистичні*: кількісний та якісний аналіз експериментальних даних для узагальнення результатів дослідження та підтвердження ефективності застосування дистанційних форм на уроках української мови з певної теми.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі загальноосвітньої школи №13 I–III ступенів Рівненської міської ради.

Наукова новизна й теоретична значущість роботи полягають в осмисленні та виокремленні актуальних проблем дистанційного навчання української мови, вивченні досвіду його використання в ЗЗСО та розробленні методичних рекомендацій щодо удосконалення цієї новітньої форми навчання.

Практичне значення роботи полягає в тому, що висунуті в роботі положення та розроблені матеріали можуть бути використані на уроках української мови в умовах дистанційного навчання здобувачами вищої освіти під час проходження педагогічної практики, а також учителями-практиками.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати, висновки наукової роботи доповідалися на науково-практичних конференціях (Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Пріоритети філологічної освіти» (14 квітня 2021 року, м. Рівне), тема доповіді – «Досвід застосування дистанційного навчання української мови у ЗЗСО»; Всеукраїнській студентській науково-практичній онлайн-конференції «Наступність і перспективність інноваційної лінгводидактики в контексті багатоступеневої національної освіти» (8 квітня 2021 року, м. Тернопіль), тема доповіді – «Психологічні аспекти дистанційного навчання мови школярів молодшого підліткового віку»), а також були викладені у науковій статті (Матвійчук Н. М. Досвід застосування дистанційного навчання української мови у ЗЗСО. *Пріоритети філологічної освіти* : зб. наук. пр. студентів, магістрантів філол.

спец. вищ. навч. закл. Рівненщини, учнів відділ. філол. та мистецтвозн. РМАНУМ. Рівне-Острог : ФОП видавець Свиначук Р. В., 2021. Вип. 9. С. 16–18).

Структура роботи. Дипломне дослідження складається зі вступу, основної частини (два розділи, що поділені на підрозділи), висновків, списку використаної літератури, додатків. Загальний обсяг роботи – 90 с., основний текст – 56 с.

РОЗДІЛ 1

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

1.1. Суть дистанційного навчання, етапи його становлення та розвитку в Україні

У наукових працях натрапляємо на велику кількість дефініцій поняття «дистанційне навчання», що відображають різноманітні підходи до його розуміння. Однак серед науковців, методистів немає одностайної думки щодо цього поняття. Подекуди термін «дистанційне навчання» використовують замість «дистанційна освіта», ототожнюють із заочним навчанням.

На початковому етапі становлення та розвитку дистанційного навчання його визначали як різновид заочного навчання. Так, згідно з «Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні» дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірнього, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання [17].

Насамперед зазначимо, що у заочної та дистанційної форми навчання є одна спільна риса – учасники освітнього процесу навчальну діяльність здійснюють на відстані. Однак, на нашу думку, не доцільно прирівнювати дистанційне навчання із заочним. По-перше, дистанційне навчання має свої структури, форми та методи навчання, на цьому наголошує й російська дослідниця Є. Полат: «дистанційне навчання – це система навчання зі своїм компонентним складом: цілями, змістом, методами, організаційними формами і засобами навчання» [28, с. 28]. По-друге, обмін навчальною інформацією, взаємодія учасників дистанційного навчання здійснюються безпосередньо за допомогою інтернет-технологій.

На сучасному етапі розвитку дистанційного навчання науковці виокремлюють дистанційну форму від заочної. Так, за визначенням В. Олійника, «дистанційне навчання – це самостійна педагогічна технологія, яка відрізняється від заочного і аж ніяк не є його різновидом. Основою цієї технології є самостійна робота слухачів, дидактично забезпечена і контрольована» [24, с. 15]. Таку думку,

що дистанційне навчання – це самостійна технологія, підтримує і науковець Р. Шаран [38].

Дослідники В. Вишнівський та М. Гніденко наводять велику кількість дефініцій поняття дистанційного навчання, що відображає різноманітні підходи до його осмислення. Деякі з цих визначень мають синонімічний характер. Саме названі вище науковці узагальнили підходи до розуміння понять «дистанційне навчання» та «дистанційна освіта». Наведемо декілька з них:

1. Дистанційне навчання є формою освіти, поряд із очною та заочною, за якою в освітньому процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні засоби і форми навчання, що ґрунтуються на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях. Основою навчальної діяльності є цілеспрямована й контрольована інтенсивна самостійна робота учня, який може навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним складеним розкладом, з відповідними засобами навчання. Комунікація між учасниками освітнього процесу, як правило, здійснюється по телефону, електронною поштою, а також очно.

2. Дистанційне навчання є цілеспрямованим інтерактивним асинхронним процесом взаємодії суб'єктів і об'єктів навчання між собою та із засобами навчання, причому процес навчання індиферентний до їхнього просторового розташування.

3. Дистанційна освіта – особлива, досконала форма, яка поєднує елементи очного, очно-заочного, заочного й вечірнього навчання на основі нових інформаційних технологій та систем мультимедіа. Сучасні засоби телекомунікацій та електронних видань дають змогу подолати недоліки традиційних форм навчання, зберігаючи при цьому всі їхні позитивні риси.

4. Дистанційна освіта – комплекс освітніх послуг, що здійснюється за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, що базується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані. Дистанційне навчання є однією з форм неперервної освіти, що покликана реалізувати права людини на освіту й отримання інформації.

5. Дистанційне навчання – нова організація освітнього процесу, що базується на принципі самостійного навчання учня.

6. Дистанційне навчання – це нова сходинка заочного навчання, на якому забезпечується застосування інформаційних технологій, що ґрунтуються на використанні персональних комп'ютерів, відео- та аудіотехніки, космічної техніки й оптичних систем зв'язку [6, с. 16-18].

В. Биков, В. Кухаренко, Н. Сиротенко, О. Рибалко, Ю. Богачков вважають, що «дистанційне навчання – це форма організації та реалізації навчально-виховного процесу, за допомогою якої його учасники (об'єкт і суб'єкт навчання) здійснюють навчальну взаємодію принципово і переважно екстериторіально (тобто, на відстані, що не дозволяє і не передбачає безпосередню навчальну взаємодію учасників віч-на-віч, інакше, коли учасники територіально знаходяться поза межами можливої безпосередньої навчальної взаємодії і коли у процесі навчання їх особиста присутність у певних навчальних приміщеннях навчального закладу не є обов'язковою)» [2, с. 9].

О. Андреев дає таке визначення дистанційного навчання: «цілеспрямований, організований процес інтерактивної взаємодії суб'єктів та об'єктів навчання між собою та з засобами навчання, причому процес навчання індиферентний до їх просторового розташування та проходить у специфічній педагогічній системі» [1, с. 33]. Елементами цієї системи є підсистеми цілей, змісту, методів, засобів навчання, організаційних форм навчання тощо.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [29].

Для відображення повної картини визначення поняття «дистанційне навчання» ми звернулися до тлумачних словників. С. Гончаренко в українському

педагогічному словнику дає таке визначення: «Дистанційне навчання – форма навчання, коли спілкування між викладачем і студентом або вчителем і учнем відбувається за допомогою листування, комп'ютерних мереж, кабельного та супутникового телебачення, телефону чи факсу тощо» [10, с. 92]. Великий тлумачний словник сучасної української мови дає таке пояснення: «Дистанційне навчання – навчання за допомогою листування, телебачення, радіо, мережі інтернет, телефону, публікацій у газеті за обмеженого контакту з викладачами» [5, с. 300].

Наведені визначення поняття «дистанційне навчання» свідчать, по-перше, про стрімкий розвиток цієї галузі освітньої діяльності; по-друге, про намагання знайти якнайкраще науково-методичне і технологічне наповнення цієї галузі.

Таким чином, узагальненим визначенням поняття «дистанційне навчання», на нашу думку, є таке: форма організації освітнього процесу, за якою навчальна інформація надається на відстані за допомогою інформаційних та мультимедійних технологій. Попри те, що середовище навчання учнів здебільшого віддалене від вчителя у просторі й часі, водночас вони мають можливість у будь-який момент підтримувати діалог за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Ідея освіти на відстані не є новою. Дистанційна освіта виникла в період формування першої стійкої регулярної загальнодоступної системи зв'язку, яка була звичайною для нас поштою [7].

Найперше дистанційне навчання відбулося в Англії у 1840 році – листування вчителя і учениці. Це перші листи, коли вчитель надсилав завдання, потім отримував відповіді, перевіряв роботу і оцінював, надавав зворотний зв'язок.

Ю. Василенко виділяє чотири етапи становлення та розвитку дистанційного навчання в Україні:

- перший етап – початковий, який розпочався з середини 1990-х років і тривав до 2000 року;
- другий – етап активного розвитку протягом 2000-2004 років;

– третій – етап застою у становленні дистанційного навчання протягом 2005-2010 років;

– четвертий – етап, що розпочався в серпні 2010 року і триває донині [4].

Кожний із етапів має свої змістові події.

Розвиток дистанційного навчання в Україні розпочався значно пізніше, ніж у інших країнах Європи, і здійснювався за несприятливих умов, а саме: низький рівень інформатизації українського суспільства, низька забезпеченість шкіл комп'ютерною технікою, відсутність інфраструктури мережі Інтернет та відсутність спеціалізованих методик дистанційного навчання [4].

Перший етап становлення дистанційної освіти розпочався з середини 1990-х років і тривав до 2000-го року. Першим кроком у розвитку дистанційного навчання в Україні вважається прийняття у лютому 1998 року Верховною Радою Закону України «Про національну програму інформатизації» [31], в якому формулюються мета, основні завдання з інформатизації освіти та визначаються напрямки їх реалізації. Після прийняття цього Закону в системі освіти України відбувається ряд позитивних змін щодо освоєння мережі Інтернет та інформатизації суспільства.

Із 1997 року і протягом 1998 року в Україні регулярно відбуваються Всеукраїнські конференції. Результатом проведення однієї такої конференції стало рішення про створення Асоціації користувачів телекомунікаційної мережі закладів освіти і науки України з координуючим «Центром Європейської інтеграції» у місті Києві, яка надалі отримала офіційну назву «Українська науково-освітня телекомунікаційна мережа «УРАН»». Ця мережа поєднала наукові ресурси багатьох вищих навчальних закладів та надала можливості для дистанційного навчання їхніх студентів та викладачів.

Також на цьому етапі створюються перші провідні організаційні структури при вищих навчальних закладах, лабораторії дистанційного навчання, які займаються впровадженням дистанційного навчання в Україні. Наприклад, у 1997 році в структурі Національного технічного університету «Харківський

політехнічний інститут» створюється Проблемна лабораторія дистанційного навчання. Окрім створення структурних підрозділів, проблемних лабораторій дистанційної освіти, з'являються й перші наукові розробки, дослідження з питань дистанційного навчання таких науковців, як П. Дмитренко, В. Кухаренко, В. Олійник, Ю. Пасічник та ін.

Завершенням цього етапу розвитку дистанційної освіти в Україні Ю. Василенко вважає створення згідно з наказом Міністра освіти і науки України № 293 від 7 липня 2000 року структурного підрозділу Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут» – Українського центру дистанційної освіти, який проводив курси навчання для викладачів вищих навчальних закладів, розробників дистанційних курсів, укладав договори з вищими навчальними закладами освіти про співробітництво. А також затвердження 20 грудня 2000 року Міністерством освіти та науки України «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні», у котрій було висвітлено загальні положення, характерні риси, мету, завдання, етапи, організаційні структури, принципи створення та організації дистанційної освіти.

Таким чином, головними досягненнями першого початкового етапу є такі: розбудова інформаційно-комунікаційної мережі, створення провідних організаційних структур системи дистанційного навчання при інститутах, єдиної державної концепції розвитку дистанційного навчання в Україні [4].

Другий етап характеризується активним розвитком дистанційної освіти протягом 2000-2004 років. На цьому етапі було прийнято два документи, а саме: Кабінетом Міністрів України – «Програму розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки» у 2003 році та Міністерством освіти і науки – «Положення про дистанційне навчання» у 2004 році. Ці документи є важливими у становленні та розвитку дистанційного навчання в Україні. Так, Програма мала сприяти у подальшому розвитку системи дистанційного навчання, забезпечивши її системність, комплексність. Вона мала на меті забезпечення широкого доступу населення до освітніх ресурсів і створення умов для безперервного навчання впродовж усього життя шляхом розвитку системи дистанційного навчання на

основі новітніх педагогічних, інформаційних та телекомунікаційних технологій [33].

Зазначимо, що Положення про дистанційне навчання втратило свою чинність на підставі Наказу Міністерства освіти і науки від 25 квітня 2013 року.

Окрім цього, активно створюються структурні підрозділи системи дистанційного навчання у більшості вищих навчальних закладів, збільшується кількість наукових розробок, присвячених упровадженню дистанційного навчання, регулярно проводяться наукові заходи, активно опановуються та адаптуються відповідні існуючі програмні середовища («Прометей», «Learning Space», «Moodle» та ін.) та створюються власні («Вебклас ХПІ» проблемної лабораторії дистанційного навчання Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»). Також проблемна лабораторія дистанційного навчання Національного технічного університету «Харківського політехнічного інституту» розпочинає навчання за очними та дистанційними курсами з питань дистанційної освіти.

Отже, найголовнішими подіями цього етапу є прийняття загальнодержавної програми розвитку дистанційного навчання в Україні, створення великої кількості різних структурних підрозділів системи дистанційної освіти, створення закладами освіти інформаційно-освітніх середовищ дистанційного навчання.

Третій етап (2005-2010 роки) вважається застійним на шляху розвитку та становлення системи дистанційної освіти.

Ю. Василенко наводить ряд причин регресу у становленні дистанційного навчання в Україні. По-перше, це кадрова проблема, адже більшість викладачів виявилися не готовими до масштабного використання інформаційно-комунікаційних технологій під час створення та підтримки інформаційно-освітніх середовищ дистанційного навчання. По-друге, законодавчо-нормативна проблема: стримує розвиток дистанційного навчання у закладах освіти відсутність ґрунтовної нормативно-правової бази – з питань особливостей організації ДН; оплати та навантаження педагогічних і науково-педагогічних кадрів тощо. По-третє, технічний аспект: багато навчальних закладів виявилися технічно не

готовими до масштабного впровадження дистанційного навчання через стан комп'ютерного обладнання, низьку якість апаратної підтримки мережі інтернет [4].

Значну роль у становленні дистанційної освіти відіграла фінансова ситуація в країні загалом, і в освіті зокрема. Асигнування, що планувалися на розвиток системи дистанційної освіти в Україні не були виділені державою, тож даний процес суттєво відстав від запланованих темпів. На думку Ю. Василенко, незадовільний стан впровадження дистанційного навчання пояснюється перш за все неузгодженістю та нескоординованістю дій існуючих складових ланок системи дистанційної освіти в країні. Так, майже кожний вищий навчальний заклад мав свою стратегію, програму у становленні та розвитку системи дистанційної освіти в Україні, а єдина комплексна програма була відсутня. Таким чином, за весь етап з 2005 по 2010 роки в Україні так і не з'явилися ґрунтовні розробки з питань психології, дидактики та методики дистанційної освіти.

Якщо у третьому етапі спостерігаємо регрес на шляху становлення системи дистанційної освіти, то четвертий етап характеризується значним прогресом щодо його розвитку.

Початком нового етапу, який триває й донині, вважається серпень 2010 року, коли після підсумкової колегії Міністерства освіти і науки України було внесено зміни до Закону України «Про загальну середню освіту» та затверджено нове Положення про загальноосвітній навчальний заклад. Відтоді ці документи дозволяли загальноосвітнім навчальним закладам впроваджувати дистанційну форму навчання. Окрім того, було схвалено Концепцію Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року. У квітні 2011 року Державну цільову програму «Сто відсотків» було затверджено постановою Кабінету міністрів.

21 жовтня 2010 року Міністерством освіти і науки України було проведено семінар-нараду з питань нормативного забезпечення дистанційної форми навчання, на якому було розглянуто проєкт Положення про дистанційну форму

навчання у закладах післядипломної освіти, розроблений навчально-методичним комплексом «Інститут післядипломної освіти». В результаті роботи семінару було прийнято документ, який висвітлював усі особливості організації навчального процесу за дистанційною формою навчання у закладах післядипломної освіти.

25 квітня 2013 року було затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «Положення про дистанційне навчання». Це Положення визначає основні засади організації та запровадження дистанційного навчання.

У 2015 році наказом Міністерства освіти і науки України було внесено зміни до «Положення про дистанційне навчання». У цей же рік Міністерством освіти і науки України було затверджено листи «Щодо використання технологій дистанційного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 22.01.2015 року, «Щодо дистанційної форми навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 15.09.2015 року.

Також поточний період характеризується появою нових технічних та програмних засобів для підтримки дистанційного навчання. Програми постійно оновлюються та покращуються, містять велику кількість ресурсів, надаючи інтерактивності та відкритості дистанційній освіті.

Особливо актуальною тема дистанційного навчання стала у 2020 році, у зв'язку з масовим закриттям закладів освіти на карантин. На нашу думку, 2020 рік знаменує початок нового етапу у розвитку системи дистанційної освіти.

У зв'язку з запровадженням карантину, спричиненого епідемією коронавірусної інфекції, було затверджено наказом Міністерства освіти і науки України оновлене «Положення про дистанційне навчання» від 8 вересня 2020 року і зареєстровано в Міністерстві юстиції 28 вересня 2020 року.

16 жовтня 2020 року набирає чинності «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти». Воно розширює можливості для дистанційного навчання учнів – як за окремою дистанційною формою здобуття освіти, так і при використанні технологій дистанційного навчання в інших формах здобуття освіти. Щодо застосування дистанційної форми як окремої

форми навчання, то вона здійснюється для осіб, котрі не можуть відвідати навчальні заняття за станом здоров'я, проживають або в даний момент перебувають за кордоном, відбувають покарання, проживають на тимчасово окупованій території України, мають особливі освітні потреби, систематично займаються певним видом спорту або беруть участь у спортивних чи інших змаганнях, а також для обдарованих дітей із метою індивідуалізації їхнього навчання [30].

Застосування технології дистанційного навчання в інших формах здобуття освіти використовується з метою: забезпечення вивчення окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів) або їх окремих тем, впровадження профільного навчання; забезпечення проведення окремих навчальних занять і консультацій, оцінювання результатів навчання учнів; індивідуалізації навчання для обдарованих дітей, дітей з особливими освітніми потребами; підтримання та здійснення навчального процесу в умовах карантину, надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження; надання додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять для осіб з особливими освітніми потребами; проведення додаткових індивідуальних або групових консультацій чи занять для учнів із навчальних предметів, з яких проводиться державна підсумкова атестація, та з яких рівень знань навчання становить менше середнього рівня результатів навчання учнів відповідного року навчання у відповідному закладі освіти [30].

Протягом березня-листопада 2020 року Міністерство освіти і науки України затверджує низку наказів, наприклад: Наказ від 16 березня 2020 року «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID – 19», а також опубліковує листи-роз'яснення щодо організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти, вищих навчальних закладах та ін.: лист-роз'яснення від 23 березня 2020 року «Щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час карантину»; від 31 березня 2020 року «Щодо організації завершення 2019-2020 навчального року та зарахування до закладів загальної середньої освіти»; від 16 квітня 2020 року «Щодо проведення

підсумкового оцінювання та організації завершення 2019-2020 навчального року»; від 5 вересня 2020 року «Про організацію роботи закладів загальної середньої освіти у 2020-2021 навчальному році»; від 2 листопада 2020 року «Щодо організації дистанційного навчання» та ін.

Також протягом 2020 року з'являються методичні посібники, порадики для вчителів, учнів, батьків та керівників закладів освіти про організацію дистанційного навчання в школі. Наприклад, ГО «Смарт освіта» спільно з Міністерством освіти і науки розробили методичний посібник «Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації». У методичці вміщено загальні принципи та інструменти дистанційного навчання (взаємодія між учителями, учнями і батьками, академічна доброчесність, огляд вебресурсів і рекомендації для роботи з ними), методи дистанційного навчання школярів різного віку.

Нова українська школа оприлюднює методичні рекомендації для вчителів про нові практики та підходи до дистанційного навчання. І. П. Воротникова та Н. В. Чайковська публікують посібник-порадник «Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи» [9], у якому репрезентують досвід організації дистанційного навчання на рівні Департаменту освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради, районних управлінь, методичних центрів, закладів загальної середньої освіти м. Києва.

Зокрема створюються нові платформи для організації дистанційного навчання, проводяться інтернет-семінари (вебінари), онлайн-курси для вчителів про організацію, психологічні аспекти дистанційного та змішаного навчання. Проте, на жаль, досі у вчителів виникають труднощі в реалізації комунікаційного зв'язку під час перенесення навчального приміщення у віртуальний простір.

Таким чином, аналіз наукової літератури дозволяє нам зробити висновок, що дистанційне навчання як нова форма освіти продовжує прискорено вдосконалюватися із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та під впливом викликів сьогодення.

1.2. Психологічні аспекти дистанційного навчання мови школярів молодшого підліткового віку

Дистанційне навчання істотно відрізняється від традиційних форм навчання. Розглядаючи дистанційне навчання як форму організації освітнього процесу, за якою навчальна інформація надається на відстані за допомогою інформаційних та мультимедійних технологій, варто відзначити, що вона характеризується низкою психологічних особливостей порівняно з традиційними формами навчання. Неврахування вікових та психологічних особливостей учасників дистанційного навчання є головними причинами гальмування широкого його застосування в освітньому процесі. Організуючи освітній процес в умовах дистанційного навчання, важливо знати та враховувати психологічні особливості, потреби, можливості та здібності учнів, які сприятимуть ефективному засвоєнню знань, умінь і навичок.

Педагогічний процес в умовах дистанційного навчання зумовлений складністю сприймання, розуміння та засвоєння навчального матеріалу школярами. На рівень осмислення, засвоєння і відтворення навчального матеріалу учнями впливають індивідуальні особливості школярів, а саме: специфіка провідних типів сприймання, типу темпераменту, домінування півкуль: ліва відповідає за логічне мислення, права – за творчість, інтуїцію, типи сприйняття та узагальнення інформації: «абстрактний», «від абстрактного до конкретного», «конкретний», «від конкретного до абстрактного» або ж інтуїт (все узагальнює) та сенсорик (все конкретизує), за Юнгом, типів визначення цілей: тип «Від» (увага зосереджена на результаті, якого прагнуть уникнути) та «До» (увага зосереджена на результаті, якого прагнуть досягти [37]).

Сприймання та відчуття є основними психічними процесами під час навчання мови і формування мовленнєвих умінь і навичок. Після сприймання інформації іде безпосереднє його осмислення й розуміння учнями. Визначення та вивчення типів сприймання інформації дітей молодшого підліткового віку дозволить підвищити ефективність навчання. Так, психологи виділяють три типи

сприймання інформації: аудіали, візуали і кінестети. Розглянемо детальніше ці типи сприймання інформації та способи їх реалізації в дистанційному навчанні.

Перший тип сприймання інформації – аудіали, діти, які навчальну інформацію сприймають через слуховий аналізатор, тобто на слух. На рівень осмислення, розуміння, узагальнення та закріплення нових знань впливають тон, інтонація, швидкість, висота голосу вчителя та інші особливості мовлення [21]. Інформація у письмовому вигляді важко сприймається, тому, організовуючи дистанційне навчання, для осмислення певної інформації, теми доцільно використовувати такі методи навчання, як слово вчителя (розповідь учителя). Принагідно можна застосувати метод роботи з підручником, але запропонувати дітям прочитати текст підручника вголос, а після прочитаного матеріалу безпосередньо перейти до його обговорення.

Аудіали охоче слухають співрозмовника, беруть активну участь під час обговорення певної теми чи явища. Відповідно для розвитку пізнавальної активності учня раціонально використовувати метод бесід. Це можуть бути різноманітні різновиди навчальних бесід, а саме: вступна, підсумкова, евристична, бесіда за змістом прочитаного та ін.

Оскільки школярі цієї категорії краще пам'ятають те, що обговорювали, тому на уроках засвоєння нових знань, формування, застосування знань, умінь і навичок, а також на уроках узагальнення та систематизації знань принагідно застосовувати різні форми озвучення, формування та закріплення навчального матеріалу: фронтальні й індивідуальні опитування, відповіді на запитання вчителя, висновки до вивченого, звукові записи тощо. Важливо пам'ятати, що аудіали можуть відволікатися на уроках, тож учителю слід проводити хвилинки відпочинку для того, щоб активізувати пізнавальну діяльність учня.

Другий тип сприймання інформації – візуали. До цієї групи належать діти, які сприймають більшу частину інформації за допомогою зорових каналів [21]. Візуали краще запам'ятовують зміст уроку за допомогою засобів невербального спілкування (міміка, жести). Учні цієї категорії найкраще сприймають інформацію через візуальні засоби навчання. Серед значної кількості візуальних

засобів передачі інформації варто виокремити такі: мультимедійні дошки, онлайн-дошки, схеми, ілюстрації, таблиці, інтелект-карти, відеоматеріали, аудіоматеріали. Візуалізація навчального матеріалу активізує мислення, урізноманітнює навчання, сприяє більш глибокому засвоєнню і розумінню матеріалу, який вивчається на уроці. Засоби візуалізації можна використовувати на всіх етапах навчання. Так, учитель може запропонувати учням переглянути певний матеріал на онлайн-дошці (сервіси Padlet.com, Google Jamboard та ін.) чи розмістити на платформі, на якій він працює, різноманітні схеми, таблиці, а потім обговорити та застосувати на практиці отриману інформацію. Естетика оформлення візуальних засобів навчання відіграє важливу роль.

Таким чином, наявність наочної інформації на уроці є обов'язковим складником під час організації дистанційного навчання не лише для школярів-візуалів, а й для решти дітей зокрема.

Слід пам'ятати, що візували дисципліновані, організовані, відповідно таким дітям буде легше забезпечити робочий процес під час дистанційного навчання.

Третій тип сприймання, чийм домінуючим каналом інформації є відчуття та емоції, називають кінестетами. Щоб зрозуміти нове, їм треба здійснити, повторити дію руками. Якщо це довідкова інформація, то для запам'ятовування кінестетику треба записати її власноруч. Учні-кінестети люблять освітній процес тримати під контролем, вони важко переживають стреси та дискомфорт, пов'язані з нерозумінням навчального матеріалу, відповідно їм буде важче організувати робочий процес дистанційно, на відміну від візуалів. Цим дітям важлива зручність, доступність під час користування веб-ресурсами для дистанційного навчання. Вчитель має відповідально підійти до вибору засобів для забезпечення дистанційного навчання, має враховувати зрозумілість інтерфейсу вебсайту для школярів. Кінестети важко сприймають відсутність безпосередньої взаємодії з іншими учнями.

Для кінестетів, як і для аудіалів, потрібно проводити хвилинки відпочинку, руханки, гімнастику для очей з метою активізації пізнавальної діяльності, адже їм важко сидіти на одному місці й уважно слухати вчителя протягом тривалого часу.

М. Міщенко наголошує на тому, що учні цієї групи продуктивніше запам'ятовують під час гри, при читанні водять пальцями по сторінках тексту, мають розвинену інтуїцію, запам'ятовують лише загальне враження [21].

Проте варто пам'ятати, якщо дитина за своєю природою візуал, аудіал або кінестет, це не означає, що інші органи чуття у нього практично не працюють. Так, організовуючи дистанційне навчання, вчитель має розвивати та залучати в освітній процес всі три канали сприймання: аудіальний (слух), візуальний (зір) та кінестетичний (тактильні відчуття). Чим більше каналів відкрито для сприйняття інформації, тим ефективніше буде здійснюватися навчальний процес. М. Міщенко радить застосовувати у практиці полімодальні методи навчання, коли рух інформації відбувається по декількох каналах сприйняття: аудіо-візуальні, візуально-кінестетичні, аудіо-візуально-кінестетичні [21].

Проаналізувавши різні типи сприймання інформації, підсумуємо, що аудіалам і кінестетам важко сприймати інформацію дистанційно, оскільки перші краще осягають навчальну інформацію на слух, другі люблять тримати освітній процес під контролем, їм потрібна тісна взаємодія з іншими учнями.

Аналогічно варто знати типи темпераменту дітей, враховувати їх, що також дозволить підвищити рівень ефективності навчання. Під темпераментом розуміють індивідуальні особливості індивіда «з боку динамічних властивостей його психіки – інтенсивності, швидкості, темпу, ритму та врівноваженості психічних проявів» [36, с. 204]. У психології виділяють чотири типи темпераменту дітей: сангвінік, холерик, флегматик, меланхолік. У дітей рідко домінує конкретний тип темпераменту, зазвичай проявляються різні риси того чи іншого типу. Розглянемо детальніше типи темпераменту дітей та способи їх реалізації в дистанційному навчанні.

Перший тип темпераменту – сангвінік. Я. Стреляу, враховуючи основні властивості темпераменту, подає такі психологічні характеристики сангвініка:

висока активність, дисциплінованість, жива міміка, виразні та швидкі рухи, гнучкість розуму, кмітливість, швидкий темп мовлення, швидке включення в нову роботу [36, с. 210]. Сангвініки енергійні, працездатні, з активністю беруться за нову справу і можуть довго працювати, не втомлюючись. У навчанні вони захоплюються новим та цікавим матеріалом. Головний недолік сангвініка – відсутність стійкої зосередженості та неухважність, оскільки він збуджено реагує на все, що привертає його увагу. Відповідно перед сангвініком варто постійно ставити нові та цікаві завдання, які будуть вимагати від нього зосередженості, концентрації сил та уваги. Цих дітей необхідно час від часу підтримувати, заохочувати, схвалювати. Також, організовуючи процес навчання дистанційно, віддалено, вчителю слід застосовувати і розробляти різноманітну кількість інтерактивних завдань (групування, або асоціативний куш, бесіда за Сократом, метод прогнозування, мікрофон, коло ідей, мозковий штурм) і проєктів для розвитку творчих здібностей сангвініка та формування мовної компетентності особистості.

Сангвінік легко контактує з людьми, швидко пристосовується до нових вимог і умов, швидко перемикається з однієї роботи на іншу. Як правило, він більшою мірою відгукується на зовнішні враження і є екстравертом.

Другий тип темпераменту – холерик. Він, як і сангвінік, відрізняється низькою чутливістю та високою активністю. Проте він «нестриманий, нетерплячий, запальний» [36, с. 210-211]. Холерики виявляють надзвичайну активність на уроках, якщо їх правильно змотивувати, заохотити та зацікавити до навчання, але однотипну діяльність вони важко переносять. Тому завдання вчителя – викладати матеріал зрозуміло, цікаво, застосовуючи різні методи і форми роботи, засоби навчання, зокрема наочність. Безперечно, необхідно застосовувати в організації дистанційного навчання й інтерактивні завдання. Втім, холерики як швидко запам'ятовують інформацію, так само швидко і забувають її. Відзначимо, що учні-холерики не обмежуються тільки навчальним підручником чи поясненнями вчителя, їм властиве критичне ставлення до вчителя, навчання, тому вони охоче залучаються до різних видів діяльності.

У спілкуванні холерик непоступливий, навіть упертий, любить бути в центрі уваги. Зазвичай холерики – екстраверти.

Наступний тип – флегматик. Діти, які наділені темпераментом флегматика, характеризуються високою активністю, низькою чутливістю та емоційністю. У них бідна міміка, рухи невиразні й уповільнені, так само як і мовлення. Розум некмітливий, складно переключає увагу і пристосовується до нових умов, повільно перебудовує навички і звички. Однак флегматик – енергійний, працездатний. За своєю психологічною сутністю він – інтроверт [36, с. 211].

Учня-флегматика важко активізувати до дії, пізнавальної діяльності. Він не любить нововведень, довго звикає до нової ситуації. Флегматик потребує до себе постійної уваги, мотивації навчальної діяльності. Його апатію до навчання можна подолати за допомогою цікавих та різноманітних завдань, дидактичних ігор і вправ, виклад матеріалу повинен містити прості й лаконічні висловлювання, тобто дистанційне навчання має здійснюватися на принципах доступності та послідовності. Варто пам'ятати, що флегматик не може мислити та працювати так само успішно й швидко, як інші, від нього треба вимагати задовільного виконання роботи. Флегматику потрібний час для осмислення, узагальнення та закріплення певної інформації, але здобуті знання зберігаються у пам'яті флегматика надовго.

Четвертий тип темпераменту – меланхолік. Він надзвичайно чутливий, навіть незначний привід може викликати в нього сльози. Міміка й жести його невиразні, голос тихий, рухи бідні. Зазвичай невпевнений в собі, сором'язливий. Учням із таким темпераментом притаманна низька працездатність, нестійка увага, яка весь час відволікається, уповільнений темп всіх психічних процесів. Більшість меланхоліків – інтроверти [36, с. 211].

Організуючи дистанційне навчання, найперше вчитель має звернути увагу на їхню пасивність, неенергійність, швидко стомлюваність під час навчання, відповідно завдання вчителя – підтримувати та підбадьорювати таку дитину, застосовувати різноманітні, цікаві завдання, проводити хвилинки відпочинку, гімнастику для розвантаження очей. Проте вони здатні до серйозної

розумової праці, яка захоплює їх, відволікає від інших справ. На уроках контролю знань, умінь і навичок, де вчитель перевіряє рівень усвідомлення учнями засвоєного навчального матеріалу, потрібно брати до уваги те, що меланхоліки, побоюючись труднощів і будучи невпевненими у своїх силах, губляться при опитуванні, виконанні контрольних робіт, хоч мають достатні знання. Тому, проводячи такі уроки, зокрема контрольні роботи, відповіді варто приймати у таких дітей в індивідуальній формі.

Отже, проаналізувавши типи темпераменту школярів та те, як вони проявляються в дистанційному навчанні, варто зазначити таке: для мотивації холерика та сангвініка має бути розроблена значна кількість інтерактивних завдань, для флегматиків виклад матеріалу повинен містити прості та лаконічні висловлювання, меланхолікам необхідна підтримка та заохочення до навчання мови.

Слід пам'ятати про те, що не у всіх людей можуть мати місце яскраво виражені типи темпераменту. Досить часто у багатьох людей можуть проявлятися проміжні типи, і вони лише певною мірою можуть походити на той чи інший тип темпераменту. Психологи встановили, що темперамент не формує успішності діяльності людини, однак впливає на спосіб її виконання.

Під час дистанційного навчання важливо приділяти увагу й комунікації між учителем та учнем, яка є невід'ємним елементом освітнього процесу. Вміла, ефективна комунікація, вдала її організація стане запорукою успішного впровадження дистанційного навчання. Основна мета комунікації полягає в залученні та мотивації учнів до навчання.

Одним із завдань навчання української мови в основній школі є виховати в учнів стійку мотивацію й свідоме прагнення до вивчення української мови. Мотивація – як ключ до розвитку пізнавальних інтересів учнів. Під поняттям «мотивація» слід розуміти інтереси, потреби, прагнення, емоції, переконання, ідеали, настанови, які спонукають учня до діяльності [23].

Надважливого значення мотивація навчальної діяльності школярів набула під час організації дистанційного навчання. Адже велику частину часу здобувачі

освіти проводять в самостійному освоєнні матеріалу, а для цього необхідні концентрація та стійкість уваги, бажання навчатися, наполегливість, зосередженість. Дистанційне навчання виявило, що значній частині учнів потрібна мотивація та підтримка вчителя.

Традиційно учнів мотивують хороші оцінки, схвалення, заохочення батьків подарунками, успіх серед однокласників, оскільки школярі молодшого підліткового віку (10-12 років) потребують визнання товаришів, самоповаги, самоствердження. Страх перед батьками – ще одний чинник мотивації. Діти бояться, що, не виконавши якое завдання, отримають небажані результати. Для того, щоб отримати бажаний результат, похвалу батьків та не бути покараним, діти будуть виконувати завдання несумлінно, неякісно.

У дистанційному навчанні навпаки, традиційна мотивація працює не так ефективно. Відповідно школяр не може порівняти свої досягнення з успіхами інших. Як альтернативу для створення ситуації успіху на уроці вчитель може використати прийом роботи в групах. У груповій навчальній діяльності учні показують рівень засвоєння знань, вмінь, навичок, здійснюють комунікацію, проявляють себе однокласникам, порівнюють себе та сперечаються з ними.

Розрізняють два типи навчальної мотивації: внутрішня та зовнішня. Для зовнішньої характерним є стимул до навчання, тобто засіб, який спонукає учня до посиленої діяльності, своєрідний зовнішній поштовх, а для внутрішньої є мотив – усвідомлене внутрішнє спонукання до дії [23]. Вище ми вже перелічували фактори зовнішньої мотивації: хороші оцінки, заохочення, схвалення, покарання, успіх серед однокласників, які спонукають до дій без усвідомленого бажання учня вчитися. Ці фактори зазвичай нестабільні й мають свої недоліки, наприклад: заздрість, марнославство.

Внутрішня мотивація орієнтована на процес і результат. Учень сам прагне до знань, розвитку, він усвідомлює важливість та необхідність навчання. Вона формує ті мовні й мовленнєві вміння, навички, які будуть необхідні учню у подальшому навчанні і які він зможе застосувати у нестандартних ситуаціях із метою розв'язання певних життєво важливих проблем. Найстійкішою є внутрішня

мотивація або як її ще називають когнітивна мотивація. У дистанційному навчанні вона відіграє головну роль. Варто зазначити, що для дітей молодшого підліткового віку внутрішня мотивація є складною, оскільки вони ще не усвідомлюють себе самостійною особистістю, не розуміють свого місця в соціумі. Тому завдання вчителя – змотивувати учня, знайти стимули до навчальної діяльності в умовах дистанційного навчання.

Методисти рекомендують для сприяння формуванню внутрішньої мотивації дитини в умовах дистанційного навчання обов'язково враховувати вікові і психологічні особливості дитини, викладати матеріал максимально доступно й цікаво, використовувати наочність, яка стимулюватиме до розширення знань. Зазвичай більш продуктивними є ілюстровані онлайн-уроки, що спонукають дитину до співтворчості, пошуку, перетворюють її на дослідника. Не варто забувати про зворотний зв'язок із вчителем як важливий чинник засвоєння знань. Дитина має бачити свої успіхи, вчитися працювати над помилками, тому надважливо хвалити учнів за їхні досягнення, навіть якщо вони незначні [26].

Принагідно вчитель має застосовувати такі методи, прийоми навчання, які будуть стимулювати підвищення внутрішньої мотивації, наприклад: створення проблемної ситуації, для розв'язання якої потрібно засвоїти нове, бесіда про зв'язок навчального матеріалу з реаліями життя, розкриття практичного значення його, робота з епіграфом уроку, різні види рольових ігор.

Таким чином, для ефективного засвоєння й закріплення знань, умінь та навичок в умовах дистанційного навчання вчителю варто звертати увагу на психологічні особливості сприймання навчального матеріалу здобувачами освіти (чи учень аудіал, візуал чи кінестет), а також враховувати особливості типів темпераменту (сангвінік, холерик, меланхолік чи флегматик). Не варто забувати про мотивацію пізнавальної діяльності школярів, адже правильно змотивований учень – це вже запорука успіху.

Висновки до першого розділу

Отже, ми проаналізували теоретичні засади організації дистанційного навчання в основній школі, дали узагальнене визначення поняття «дистанційне

навчання» (форма організації освітнього процесу, за якою навчальна інформація надається на відстані за допомогою інформаційних та мультимедійних технологій). Також ми проаналізували історію та етапи становлення системи дистанційної освіти в Україні, визначили й обґрунтували положення, що початок 2020 року є новим етапом у розвитку дистанційного навчання.

У цьому ж розділі ми проаналізували психологічні особливості школярів молодшого підліткового віку в умовах дистанційного навчання української мови, з'ясувавши, що для ефективної організації дистанційного навчання вчителю насамперед необхідно зважати на індивідуальні особливості здобувачів освіти, типи їхнього темпераменту та типи сприймання інформації.

РОЗДІЛ 2

РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

2.1. Аналіз нормативно-правової бази щодо організації дистанційного навчання

Для того, щоб ефективно організувати освітній процес в умовах дистанційного навчання, слід вивчити чинну нормативно-правову базу з цього питання. Нормативно-правова база дистанційного навчання містить постанови, накази, листи, методичні рекомендації Міністерства освіти та науки України, а також інші документи, зокрема «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні». Проаналізуємо деякі з них.

Вище ми зазначали, що першим кроком у розвитку дистанційного навчання в Україні вважається прийняття у лютому 1998 року Верховною Радою Закону України «Про національну програму інформатизації» [31], в якому формулюються мета, основні завдання з інформатизації освіти та визначаються напрямки їх реалізації. А також затвердження 20 грудня 2000 року Міністерством освіти та науки України «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні», у якій висвітлено загальні положення і визначення, характерні риси, мету, завдання, етапи, організаційні структури, принципи створення та функціонування дистанційної освіти тощо [17]. Розглянемо деякі положення «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні».

Як відомо, дистанційна освіта реалізується за допомогою технологій дистанційного навчання. Насамперед зазначимо, що, за Н. Думанським, технологія дистанційного навчання – це сукупність методів, форм і засобів взаємодії з людиною в процесі самостійного, але контрольованого засвоєння нею певного масиву знань [12, с. 119]. Згідно з «Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні» технології дистанційного навчання складаються з педагогічних та інформаційних технологій [17]. Педагогічні технології дистанційного навчання – це технології безпосереднього прямого активного спілкування

учасників освітнього процесу з використанням телекомунікаційного зв'язку та з структурованим навчальним матеріалом, який, як правило, подається в електронному вигляді. Щодо інформаційних технологій дистанційного навчання, то це технології, в яких створення, надсилання й отримання навчальних матеріалів для дистанційного навчання здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційного середовища мережі інтернет.

Головною метою створення системи дистанційної освіти є забезпечення загальнонаціонального доступу до освітніх ресурсів шляхом використання сучасних інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж і надання умов для реалізації громадянами своїх прав на освіту [17].

Серед принципів створення та функціонування системи дистанційної освіти в Україні Концепція виділяє такі принципи: безперервність, глобалізація, демократизація, інтеграція.

Після внесених змін до Закону України «Про повну загальну середню освіту» (стаття 4 пункт 3 «Рівні, строки та форми здобуття повної загальної середньої освіти») [32] про те, що поряд з іншими формами навчання освіта може здобуватися дистанційно, основним документом, який є підставою для його організації, є «Положення про дистанційне навчання», затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року зі змінами й доповненнями, внесеними 1 червня 2013, 14 липня 2015, 8 вересня 2020 рр. [29]. Положення визначає основні засади організації та впровадження дистанційного навчання. Зазначимо, що оновлене Положення значно розширює можливості запровадження дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти. Проаналізуємо основні його засади.

Метою дистанційного навчання, відповідно до Положення, є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти [29].

Положення виокремлює синхронне та асинхронне дистанційне навчання. Розглянемо детальніше ці режими. Синхронний режим – взаємодія між

суб'єктами дистанційного навчання, під час якої всі учасники одночасно перебувають у вебсередовищі дистанційного навчання [29]. Це можуть бути відеоконференції, аудіозв'язок, спілкування в чаті. Цей режим вимагає від учасників освітнього процесу відповідного технічного оснащення. В асинхронному режимі учасники освітнього процесу взаємодіють між собою із затримкою у часі, використовуючи електронну пошту, форум, соціальні мережі, месенджери, наприклад: Viber, Telegram, Facebook Messenger, WhatsApp. Якщо учні не можуть взяти участь у взаємодії в синхронному режимі за станом здоров'я чи за відсутності відповідних технічних засобів навчання або ж інтернет-мережі, заклади загальної середньої освіти повинні забезпечити для школярів використання інших засобів комунікації, доступних для них.

Асинхронне дистанційне навчання важливе, як і синхронне, тому що є діти, яким потрібно більше часу на осмислення та розуміння певної теми. Перевагою цього режиму є те, що учень чи вчитель має можливість самостійно планувати свій робочий час, навчання. Міністерство освіти і науки України рекомендує проводити не менше 30 відсотків навчального часу в синхронному режимі, решта навчального часу здійснювати в асинхронному режимі [30].

Зазначимо, що методисти рекомендують дистанційне навчання проводити у змішаному режимі, тобто коли вчитель здійснює навчання у синхронному режимі (наприклад, на відеоконференції) і водночас застосовує асинхронне навчання [26]. Наприклад, учні отримують вказівки, матеріал чи відеоурок і самостійно опрацьовують навчальний матеріал із певної теми. Школярі опрацьовують тему самостійно, готують запитання, на які хочуть отримати відповіді під час синхронного дистанційного навчання. Принагідно на початку онлайн-уроку учні разом із учителем розбирають проблемні питання, які виникли у них під час осмислення, розуміння навчальної інформації, виконують завдання та вправи для закріплення практичних умінь і навичок. Наприкінці заняття для закріплення, систематизації й узагальнення знань, умінь і навичок школярів вчитель надсилає їм розроблені онлайн-тестові завдання. Таким чином, здобувачі освіти взаємодіють синхронно й асинхронно. Перевагою застосування змішаного

режиму є те, що школярі можуть вивчати тему в зручний для себе час, відповідно якщо дитина захворіла і не може вийти на онлайн-урок, то вона зможе переглянути його, при цьому не пропустивши. Ще одна перевага змішаного режиму – економність. Проте поруч з перевагами є й недоліки. По-перше, не всі учні будуть сумлінно опрацьовувати нову тему в асинхронному режимі за відсутності внутрішньої мотивації, по-друге, технічні проблеми.

Відповідно до «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» від 8 вересня 2020 року [30], дистанційне навчання реалізується двома шляхами, а саме: застосування дистанційної форми як окремої форми навчання та використання технологій дистанційного навчання в різних формах. Здійснюється згідно з навчальною програмою загальноосвітніх закладів середньої освіти та має забезпечувати виконання суб'єктами дистанційного навчання державних стандартів освіти.

Щодо застосування платформ, інструментів, за допомогою яких здійснюється освітній процес під час дистанційного навчання, то педагогічна рада школи сама схвалює використання конкретних електронних освітніх платформ, комунікаційних онлайн сервісів та інструментів. Принагідно вчителі, користуючись академічною свободою, можуть обирати форми, методи й інструменти дистанційного навчання самостійно, можуть створювати власні вебресурси. Важливо при виборі інструментів, платформ дистанційного навчання враховувати такі критерії: відповідність поставленим методичним цілям, зручність інтерфейсу та доступність онлайн-сервісів.

Організація освітнього процесу за дистанційною формою навчання у закладах загальної середньої освіти має реалізовуватися за допомогою таких форм, а саме: навчальні заняття, самостійна робота, корекційно-розвиткові заняття, підсумкові контрольні заняття, онлайн-форуми, конференції, дослідницько-пошукова робота, проєктна діяльність, навчальні ділові ігри [30]. Звичайно, що основним видом навчальних занять є урок, який має проводитися дистанційно у синхронному або асинхронному режимі відповідно до навчального плану.

Згідно з рекомендаціями Міністерства освіти і науки України щодо організації дистанційного навчання у школі [26], вчитель має скоригувати календарно-тематичне планування, визначити основний матеріал і той, що підлягає повторенню.

Насамкінець зазначимо, що організувати та здійснювати освітній процес під час дистанційного навчання вчитель має з дотриманням вимог законодавства про освіту, захисту персональних даних. Також має враховувати санітарні правила і норми щодо організації розкладу навчальних занять, рухової активності, гімнастики для очей, постійної тривалості навчальних занять із технічними засобами навчання, тривалості виконання завдань для самопідготовки у позанавчальний час.

Лист Міністерства освіти і науки України від 5 серпня 2020 р. «Щодо організації роботи закладів загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році» [40] рекомендує на початку навчального року з'ясувати рівень засвоєних учнями певних умінь, навичок, які вони самостійно опанували під час дистанційного навчання. Принагідно повторити, актуалізувати знання, уміння та навички з окремих тем. Також рекомендується зменшити кількість комунікативних вправ, уникати групових ігор, які передбачають тактильний контакт, за можливості проводити уроки на свіжому повітрі.

Перевіряти та оцінювати рівень навчальних досягнень учнів для вчителів стало певним викликом. Провідною метою оцінювання навчальних досягнень школярів в умовах дистанційного навчання, окрім перевірки рівня знань, є підтримування зворотного зв'язку між його суб'єктами. Підтримувати зворотний зв'язок із учнями дуже важливо. Міністерство освіти і науки України затвердило лист від 16 квітня 2020 р. «Щодо проведення підсумкового оцінювання та організованого завершення 2019-2020 навчального року» [39]. Розглянемо деякі положення Листа щодо організації оцінювання результатів навчальної діяльності школярів.

Насамперед зазначимо, що оцінювання знань, умінь та навичок здобувачів освіти може проводитися як у синхронному, так і в асинхронному режимі.

Вище ми зауважували, що синхронний режим вимагає відповідного технічного забезпечення для всіх учасників освітнього процесу в умовах дистанційного навчання. Однак, упровадження такого режиму забезпечить більш об'єктивне оцінювання навчальних досягнень школярів. У синхронному режимі здобувачі освіти можуть: виконувати онлайн-тести на платформах за вибором учителя та з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей учнів; виконувати письмові завдання, диктанти із використанням відеоінструментів Skype, Zoom, Google Meet; брати участь в усних формах контролю, онлайн-семінарах та онлайн-форумах із використанням відеоінструментів Skype, Zoom, Google Meet [39].

Асинхронний режим є менш об'єктивним, проте є більш гнучким. Для зменшення ризиків необ'єктивного оцінювання рекомендовано налаштувати опцію проходження тесту один раз, обмеживши час та термін на виконання завдання, повідомляти результати індивідуально після закінчення робіт всіма учнями. В асинхронному режимі школярі можуть: виконувати завдання на одній із платформ, запропонованої вчителем; виконувати тестові завдання у текстових редакторах (Word та ін.) або у зошитах і надсилати вчителю файлом із виконаними завданнями електронною поштою чи в месенджер Viber, WhatsApp, Facebook, Telegram; писати диктанти з використанням аудіо або відеозаписів, створених та надісланих вчителем [39].

Поточне оцінювання навчальних досягнень школярів учителямі можуть здійснювати в усній і письмовій формі, застосовуючи при цьому найрізноманітніші його види. Підсумкова оцінка за семестр виставляється з урахуванням результатів поточного, тематичного оцінювання, оцінювання різних видів його мовленнєвої діяльності, отриманих учнями під час дистанційного навчання та до його початку [39].

Результати оцінювання навчальних досягнень учитель може фіксувати в електронних журналах, надсилати індивідуально за допомогою засобів електронного зв'язку (електронна пошта, месенджери, соціальні мережі),

повідомляти в телефонному режимі або фіксувати в електронному щоденнику. Не рекомендовано опубліковувати список оцінок для всього класу.

До нормативно-правової бази дистанційного навчання відносяться також методичні рекомендації, посібники від Міністерства освіти і науки України. Так, наприклад, ГО «Смарт освіта» разом із Міністерством освіти і науки розробили методичний посібник «Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації» [26]. У методичних рекомендаціях вміщено загальні принципи та інструменти дистанційного навчання (взаємодія між учителями, учнями і батьками, академічна доброчесність, огляд вебресурсів і рекомендації для роботи з ними), методи дистанційного навчання школярів різного віку.

Для будь-якого навчання комунікація є важливим компонентом педагогічного процесу. В умовах дистанційного навчання комунікація між учнем та вчителем здійснюється за допомогою комп'ютерної мережі Інтернет, тобто відбувається онлайн-комунікація (інтернет-комунікація). Методичний посібник «Організація дистанційного навчання в школі» [26] виділяє такі основні форми онлайн-комунікації: відеоконференція, форум, чат, електронна пошта, блог, анкетування, різноманітні соціальні мережі, месенджери. Найпоширенішими формами здійснення інтернет-комунікації є відеоконференція, чат, електронна пошта, соціальна мережа Viber.

При організації дистанційної форми навчання принципово змінюється спосіб отримання й засвоєння знань, умінь і навичок, взаємодія між учнями та вчителями. Сприймання навчальної інформації забезпечується за допомогою поширених вебресурсів для дистанційного навчання, серед яких виокремлюють: платформи Moodle, Google Classroom, Google Meet, Zoom, Classtime, ClassDojo, LearningApps.org та ін. Розглянемо їх коротко.

Платформа *Moodle* – безкоштовна система для організації дистанційного навчання, яка дозволяє використовувати широкий набір інструментів (форми задавання завдань; дискусійні форуми; завантаження файлів; журнал оцінювання; обмін повідомленнями; календар подій; новини та анонси; онлайн-тестування; Вікі-ресурси) для взаємодії учасників дистанційного навчання. Надає можливість

подавати навчальний матеріал у різних форматах (текст, презентація, відеоматеріал, вебсторінка; урок як сукупність вебсторінок із можливим проміжним виконанням тестових завдань), здійснювати тестування та опитування. Учні можуть виконувати завдання з можливістю пересилати відповідні файли.

Google Classroom – безкоштовна платформа для дистанційного навчання, яка дозволяє організувати онлайн-навчання, використовуючи відео-, текстову та графічну інформацію, передбачає створення віртуальних класів. За допомогою цього сервісу вчитель може проводити тестування, контролювати й оцінювати діяльність школярів, переглядати результати виконання вправ, коментувати роботу учня, проводити онлайн-бесіди в режимі реального часу з комп'ютера.

Google Meet – сервіс для проведення відеоконференцій, який має необмежений час користування між учасниками дистанційного навчання. Під час конференції учні можуть спілкуватися, обговорювати теми та завдання у груповому чаті. Важливим у користуванні цієї платформи є те, що вчитель чи учень може демонструвати свій екран під час презентації, обговорення документа, вправи з онлайн-підручника тощо.

Zoom – платформа для проведення відеоконференцій та онлайн-зустрічей. Це безкоштовна платформа. На відміну від *Google Meet*, яка має необмежений час користування, вона дозволяє проводити відеоконференцію тривалістю 40 хвилин. У платформу вбудована інтерактивна дошка, яку можна демонструвати учням, також передбачає групове спілкування у чаті, є функція «підняти руку», за допомогою якої можна провести опитування, запису онлайн-конференції.

Classtime – платформа для створення інтерактивних навчальних вправ та завдань, яка реалізує індивідуальний підхід до навчання. На платформі є бібліотека ресурсів, вчитель може розробити інтерактивний навчальний матеріал із певної теми, відстежувати прогрес учнів через свій акаунт, проводити онлайн-сесії, командні ігри для школярів. Платформа частково безкоштовна, але для більших можливостей використання цієї системи рекомендовано придбати преміум версію.

LearningApps – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні мультимедійні вправи та завдання. Вчитель може редагувати вже наявні завдання або створити власні на їх основі («знайди пару», «упорядкуй», «покласифікуй», «заповни пропуски», «вільна текстова відповідь», «вікторина», «кресворд», «пазл» та ін.). Їх можна використовувати в роботі з інтерактивною дошкою або як індивідуальні вправи для учнів.

ClassDojo – сервіс для організації дистанційного навчання, розроблений британськими вчителями та ІТ-технологами. Учитель може створити свій клас, пост, який можуть коментувати школярі, різноманітні завдання, прикріплюючи посилання на вебресурси, фотографії, PDF-файли, ділитися уроками. Цікаво, що кожен школяр, зареєструвавшись, отримує «аватарку» у вигляді монстрика, завдання якої – збирати бали за завдання. За кожне завдання вчитель присвоює учням певну кількість балів. Окрім вчителя, батьки теж можуть відстежувати успішність учнів із окремих предметів.

Skype – ще один сервіс для проведення відеоконференцій, який є безкоштовним і зручним у використанні. Учасники дистанційного навчання мають необмежений час користування. Сервіс також передбачає групове спілкування у чаті, демонстрацію екрану, запис онлайн-конференції, функцію «підняти руку».

Залежно від мети й тематики дистанційного навчання необхідно залучати такі інструментарії: відео, онлайн-дошки, тести, інтерактивні вправи, інтерактивні сервіси миттєвого опитування, карти понять, комікси, блоги, анотовані зображення, інфографіку, флеш-карти, які продемонструють цифрову творчість вчителя та учня [26]. Так, у межах проєкту Міністерства освіти і науки України «Всеукраїнська школа онлайн» на YouTube розміщено уроки для учнів 1-11 класів. Вебресурс підійде як для дистанційного, змішаного навчання, так і для звичайного навчання. Уроки транслюються з 10 години ранку від понеділка до п'ятниці для 5-11 класів з 18 основних предметів. Безперечно, вчитель може створювати власні відеоролики, розміщувати їх на YouTube чи на інших платформах.

Аналогом шкільної дошки в дистанційному навчанні є інтерактивна онлайн-дошка, на якій можна розміщувати текстовий, мультимедійний матеріал (зображення, відео, аудіо). Отримавши доступ до онлайн-дошки, учні можуть робити на ній записи, зберігати, обговорювати навчальний матеріал. Її можна використовувати як у синхронному режимі під час відеоконференції (вчитель може вивести онлайн-дошку на екран чи надіслати посилання учням), так і в асинхронному режимі. Прикладами віртуальних онлайн-дошок є сервіс Padlet, від Google – Jamboard.

Перевірити рівень засвоєного нового матеріалу, активізувати знання з певної теми, здійснювати контроль знань вчителю допоможуть онлайн-тести, які миттєво перевіряють та автоматично оцінюють рівень знань школярів. На просторах мережі Інтернет є чимало ресурсів для проведення тестування, наприклад: сайт «На урок», Всеосвіта, Google Forms, Classtime, Online Test Pad, Testorium, Quizizz, QuizWhizzer. Найпоширеніший ресурс для тестування – сайт «На урок». Сервіс надзвичайно зручний та доступний у користуванні. Створивши тест, вчитель може провести тестування в реальному часі під час синхронного режиму дистанційного навчання, надавши учням код та посилання, задати як домашнє завдання, вказавши термін його виконання, знову ж таки давши школярам код чи посилання до тестового завдання. Сайт «На урок» пропонує різні налаштування, функції до тесту, якщо вчитель задає як домашнє завдання, наприклад: «перемішати запитання», «перемішати варіанти відповідей», «одразу показувати правильну відповідь», «показувати відповіді учня після тестування», «показувати рейтинг учнів», «тільки одна спроба проходження», «обмежити час проходження». Також тестові завдання можна роздрукувати, провести у формі флеш-картки чи відповідності.

Цікавим є англomовний сервіс Quizizz для створення тестів, які проводяться у формі змагання-гри. Можна додавати різноманітні «меми» для підтримки учня. Платформа пропонує турнірну таблицю, яка сприяє зацікавленості учня в проходженні тесту та отриманні перемоги не тільки за правильність виконання, але й за швидкість.

Таким чином, організовуючи дистанційне навчання у закладах загальної середньої освіти, необхідно враховувати такі особливості:

- визначення вибору моделі дистанційного навчання;
- застосування нових засобів, інструментарію, онлайн-платформ для організації дистанційного навчання;
- зміна форми взаємодії вчителя й учнів;
- відсутність живого спілкування між суб'єктами дистанційного навчання;
- новий спосіб отримання й засвоєння знань, умінь і навичок;
- нова роль вчителя, який повинен координувати пізнавальний процес, постійно удосконалюватися відповідно до вимог упровадження дистанційної освіти, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій і чинити позитивний вплив на учня, підвищувати творчий та інтелектуальний потенціал школяра, його самоорганізацію, прагнення до знань, використання сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, вміння самостійно приймати відповідальні рішення.

Отже, проаналізувавши нормативно-правову базу дистанційного навчання в Україні, окресливши особливості його організації в навчальному процесі, можемо виділити її переваги та недоліки. Серед недоліків виокремимо такі:

- відсутність живого спілкування здобувачів освіти з учителями, відповідно вчителів із учнями, адже жодні інформаційні технології та онлайн-платформи не можуть компенсувати живої розмови віч-на-віч;
- наявність технічних проблем (відсутність інтернету);
- відсутність внутрішньої мотивації навчання у школярів;
- питання академічної доброчесності, адже вчитель не може прослідкувати, чи учень самостійно пише тест, виконує завдання.

Назвемо переваги дистанційного навчання:

- технологічність, використання в освітньому процесі нових досягнень інформаційно-комунікаційних технологій, які підвищують та вдосконалюють його ефективність;

- гнучкість, самостійне планування свого режиму, можливість працювати у власному темпі;
- індивідуалізація навчання;
- асинхронність;
- інтерактивність.

2.2. Досвід застосування дистанційного навчання української мови у ЗЗСО

Карантини через спалахи сезонного грипу трапляються щороку, світ стає дедалі мобільнішим, освіта – більш індивідуалізованою та гнучкою, а отже, щодня виникають нові причини для того, щоб здобувачі освіти певний час навчалися дистанційно. Тому особливо важливим сьогодні є вивчення передового педагогічного досвіду щодо застосування дистанційного навчання, оскільки це дасть змогу виокремити його переваги та недоліки, актуалізувати проблеми, чітко визначити найефективніші форми, інструменти, особливості для подальшого упровадження в освітній процес.

Із метою вивчення передового педагогічного досвіду застосування дистанційних форм навчання на уроках української мови, ми провели анкетування серед учителів-словесників. В опитуванні взяло участь 7 учителів-мовників ЗОШ № 13 I-III ступенів Рівненської міської ради. Проаналізуємо коротко його результати.

На питання *«Чи виникали у Вас труднощі під час організації дистанційного навчання?»* заперечно відповіли 70% вчителів, стверджувально – 30%. Серед труднощів, які виникали, вчителі-словесники виділили такі: брак досвіду, технічні проблеми, неможливість повністю контролювати рівень засвоєння учнями навчального матеріалу, відсутність мотивації до навчання у школярів.

Комунікація є невід’ємним складником педагогічного процесу. Серед найпоширеніших форм спілкування, які вчителі застосовували під час

дистанційного навчання, можна виокремити такі: відеоконференція, чат, електронна пошта.

Як відомо, отримання навчальних матеріалів, спілкування між учнем та вчителем під час навчальних занять, що проводяться дистанційно, забезпечується за допомогою поширених вебресурсів для дистанційного навчання. Оптимальним інструментом для спілкування, за даними анкетування, були платформи Google Classroom, Google Meet та мобільний додаток Viber. Зупинимось докладніше на їхній характеристиці.

Платформа Google Classroom дозволяє організувати онлайн-навчання, використовуючи відео-, текстову та графічну інформацію [9; 26]. Вона надзвичайно проста в користуванні та має багато функцій. Учитель може проводити тестування, контролювати, систематизувати, оцінювати діяльність здобувачів освіти, переглядати результати виконання вправ, застосовувати різні форми оцінювання, коментувати й організовувати ефективне спілкування з учнями в режимі реального часу. Основним елементом Google Classroom є групи. Завдяки сервісу для спілкування Hangouts учні та вчитель мають змогу вести онлайн-бесіди в режимі реального часу з комп'ютера. Також платформа дозволяє за допомогою Google-форм збирати відповіді учнів і потім проводити автоматичне оцінювання результатів тестування.

За допомогою платформи Google Meet можна проводити відеоконференції. Вона безкоштовна, має необмежений час користування для будь-якої зустрічі з дітьми чи батьками. Зауважимо, що ЗОШ I-III ступенів №13 використовує Google Meet як основну платформу, усі вчителі й учні, починаючи з 2 класу, мають свій акаунт для входу на платформу.

Третім інструментом для комунікації з учнями та їх батьками у школі є мобільний додаток Viber, який дозволяє створювати закриті групи, спільноти, чати, вести обговорення тем, завдань, проблем.

Переважає більшість учителів (60% від загальної кількості) визначила найефективнішими інструментами для організації дистанційного навчання платформи від Google (Google Classroom, Google Meet, Google диск та інші). Ми

поділяємо думку вчителів щодо ефективності цих платформ, які є доступними, зрозуміли, зручними для використання як вчителями, так і учнями. Менш ефективними інструментами, на думку опитаних учителів, є мобільний додаток Viber, Zoom, Skype.

Для оцінки знань учнів найбільш затребуваними серед учителів стали онлайн-тести, які вчителі створювали за допомогою google-форм, ресурсів «На урок», «Всеосвіта», а також письмові роботи за допомогою текстових редакторів Word та інших.

ГО «Смарт освіта» разом із Міністерством освіти і науки у методичному посібнику «Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації» [26] радить застосовувати методи самоперевірки, а також метод взаємної перевірки учнів, надаючи їм критерії оцінювання та створюючи середовище коментування робіт (наприклад, у сервісах Google: документах, презентаціях, блогах тощо) [26]. Такі форми роботи є ефективними за умови, якщо учні до початку дистанційного навчання мали подібний досвід під час уроків.

Щодо рівня засвоєння навчальних досягнень учнів під час дистанційного навчання, то, за результатами анкетування, у 70% школярів він залишився незмінним, у 20% – зріс і лише у 10% – знизився. Очевидно, що у тих здобувачів освіти, в яких виникали певні труднощі в осмисленні, формуванні та засвоєнні знань, умінь, навичок, через складність сприймання навчального матеріалу дистанційно рівень досягнень знизився.

Розглянемо детальніше труднощі, які виникали в учителів-мовників у процесі реалізації дистанційного навчання. Відомо, що основна мета комунікації під час дистанційного навчання полягає в залученні та мотивації учасників до навчання [24; 26]. Тому серед труднощів організації дистанційного навчання вчителі виокремили такі: відсутність мотивації здобувачів освіти, наявність технічних проблем (наприклад, відсутність інтернету), невисокий рівень технічного забезпечення освітнього процесу (застарілі моделі гаджетів,

відсутність відеокамер, мікрофонів тощо), відсутність у здобувачів освіти можливості брати участь в онлайн-заняттях.

Із початком карантинних обмежень у 70% опитаних учителів виникла потреба в отриманні додаткових знань із питань запровадження дистанційного навчання. На запитання *«Як Ви вважаєте, що потрібно поліпшити у процесі організації дистанційного навчання?»* вчителі дали такі рекомендації: посилення контролю за рівнем засвоєння знань школярами, забезпечення сучасними гаджетами всіх учасників освітнього процесу, організація спеціального навчання вчителів для оволодіння навичками роботи з електронними ресурсами, ефективними методиками дистанційного навчання, забезпечення технічної підтримки освітнього процесу в умовах дистанційного навчання.

Одним із завдань нашого дослідження було таке: проаналізувати досвід дистанційного навчання серед учнів.

В опитуванні взяло участь 27 школярів. У 48% із них виникали труднощі під час дистанційного навчання, у 37% – не виникали, 15% не змогли визначитись із відповіддю. Здебільшого виникали суто технічні проблеми – відсутність інтернету, комп'ютерної техніки, проблеми з підключенням. Проте здобувачі назвали й такі проблеми, як самоорганізація, дотримання режиму дня, надто великий обсяг письмових завдань, відсутність живого спілкування.

Щодо найпоширеніших форм спілкування, то учні виокремили такі: відеоконференція, чат, електронна пошта. Серед найкращих інструментів для спілкування виділили платформи Google Classroom, Google Meet, Zoom, Viber.

За даними опитування, після викладу вчителем матеріалу 8% учнів потребували допомоги у додатковому роз'ясненні деяких питань, 40% були повністю задоволені викладом, 14% скаржились на несвоєчасність отримання інформації для опрацювання, 14% підтвердили, що отримували інформацію вчасно, 24% повідомили про можливість зв'язатися з учителем у разі виникнення запитань чи проблем. Ми дійшли висновку, що більшість учителів зрозуміло та доступно подавали навчальний матеріал, їхні конспекти містили відеофрагменти,

таблиці, схеми, пояснення тощо. Педагоги охоче йшли на контакт, коли здобувачі просили про допомогу.

Проаналізуємо, які завдання пропонували вчителі здобувачам середньої освіти. Найпоширенішими були вправи з підручника (близько 65%), менш поширеними – творчі завдання (14% від загальної кількості), завдання, створені вчителем (7% від загальної кількості), інтерактивні вправи з різних джерел (14% від загальної кількості). Разом із тим варто пам'ятати, що жоден із підручників не може слугувати єдиним джерелом для отримання знань, відповідно вчитель має розумно, збалансовано підходити до вибору засобів навчання, організовуючи дистанційне навчання.

Серед порад та побажань школярів щодо підвищення ефективності організації дистанційного навчання виокремимо такі: покращення технічного оснащення освітнього процесу, застосування більшої кількості творчих завдань, відеоматеріалів, візуального супроводу теоретичних матеріалів.

Таким чином, ми проаналізували досвід застосування дистанційного навчання української мови у ЗЗСО (на основі анкетування учителів-словесників та учнів ЗОШ I-III ступенів № 13 Рівненської міської ради), дослідили й обґрунтувати найефективніші його форми (відеоконференція, чат) та платформи (Google Classroom, Google Meet) для уроків української мови.

2.3. Експериментальна система вправ та завдань для дистанційного навчання у 5 класі

Одним із завдань нашого дослідження була розробка вправ і завдань із застосуванням сучасних технологій дистанційного навчання на аспектних уроках та уроках розвитку зв'язного мовлення, які б сприяли формуванню у школярів необхідних мовних, мовленнєвих умінь і навичок. Розробляючи вправи та завдання, ми враховували особливості організації дистанційного навчання, оскільки воно може здійснюватися як в синхронному, асинхронному, так і в змішаному режимах, відповідно зміст і характер вправ залежав від особливостей застосування цих режимів. Також ми враховували й особливості

експериментального класу, який навчається за науково-педагогічним проектом «Інтелект України» і який забезпечений авторськими навчально-методичними комплектами, за якими повинен працювати.

Ми детально ознайомились із науково-методичною літературою, котра висвітлює проблеми типології, класифікації вправ. Учені виділяють різні критерії класифікації вправ, унаслідок чого виокремлено різноманітні їх типи:

- *за рівнем засвоєння знань* – репродуктивні, конструктивні, аналітичні, творчі (І. Рахманов, Ю. Пассов, М. Успенський);
- *за дидактичною метою, ступенем самостійності і творчості* – підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні (В. Онищук); за зразком, конструктивні, творчі (М. Львов);
- *за характером мовленнєвих операцій* – членування мовленнєвого потоку на структурні компоненти, завершення побудови мовних одиниць, розширення і згортання висловлювань, заміна окремих елементів, перебудова і побудова мовних одиниць усіх рівнів, редагування, переклад (В. Мельничайко);
- *за видом навчальної роботи* – підготовчі та комунікативні (В. Скалкін);
- *за етапом становлення мовленнєвих навичок* – мовні-аналітичні, конструктивні-мовленнєві, комунікативні (В. Мельничайко); підготовчі до мовлення-власне мовленнєві (І. Салістра);
- *за способом формування вмінь і навичок* – імітаційні, репродуктивні, оперативні, продуктивні, творчі (О. Хорошковська);
- *за формою проведення* – усні, письмові (О. Текучов);
- *за змістом* – фонетичні, граматичні, орфографічні, стилістичні (О. Текучов);
- *за місцем виконання* – класні, домашні (М. Пентилюк, Т. Окуневич) [35].

Для розробки експериментальної системи вправ і завдань ми користувалися типологією вправ В. Онищука (за дидактичною метою, ступенем самостійності і творчості), М. Пентилюк, Т. Окуневич (за місцем виконання), О. Текучова (за

формою проведення).

Типологія вправ за В. Онищуком [25] відображає традиційну структуру уроку з української мови. Так, науковець класифікує вправи за *дидактичною метою, ступенем самостійності і творчості* на підготовчі, вступні, тренувальні та завершальні.

Підготовчі вправи актуалізують опорні знання, вміння й навички школярів, зацікавлюють учнів, забезпечують пізнавальну і психологічну підготовку до сприймання, осмислення та розуміння нового навчального матеріалу. Основна їх мета – виявити та ліквідувати можливі прогалини у знаннях школярів. Приклади підготовчих усних і письмових вправ, які можна застосувати при вивченні тем «Особливості відмінювання іменників у множині. Відмінювання множинних іменників» в експериментальному класі, наведено у додатку Б.1.

Вступні вправи виконуються безпосередньо після опрацювання нового матеріалу. Вони допомагають краще усвідомити правила, сформувати уміння і навички застосовувати теоретичні знання на практиці. Приклади таких вправ наведені у додатку Б.2.

Тренувальні вправи сприяють закріпленню мовних і мовленнєвих умінь та навичок. Серед тренувальних вправ В. Онищук [25] виокремлює: а) за зразком; б) за інструкцією; в) за завданням. Вправи за зразком можуть виконуватися як письмово, так і усно. Як правило, учні мають перед собою зразок виконання певного завдання і знають як його виконувати. Так, наприклад, при вивченні тем «Особливості відмінювання іменників у множині. Відмінювання множинних іменників» до письмових вправ за зразком можна віднести розбір іменника як частини мови. Приклади таких вправ наведено у додатку Б.3.1.

Вправи за інструкцією передбачають наявність вказівок, правил, алгоритмів, що встановлюють послідовність виконання завдання, але як такого зразка немає. Цей підтип тренувальних вправ відрізняється більшою самостійністю учнів, має відтворювальний характер і може виконуватися як в усній, так і в письмовій формі. Приклади таких вправ подано у додатку Б.3.2.

Вправи за завданням проводяться лише тоді, коли учні сприйняли, засвоїли

й можуть застосовувати знання, уміння, навички на практиці. Зазвичай ці вправи не містять детальних пояснень вчителя, зразка чи інструкції, проте з чітко сформульованими завданнями. До таких вправ можуть належати такі: складання схем, таблиць порівняльного чи узагальнювального характеру. Приклади таких вправ подано в додатку Б.3.3.

До *завершальних вправ* належать проблемні завдання практичного характеру, творчі роботи, контрольні роботи – з метою перевірки в учнів набутих знань, умінь і навичок. Проблемні завдання передбачають застосування набутих умінь і навичок у нових умовах. Творчі вправи збагачують словник учнів, сприяють розвитку їх творчої уяви, мовлення, мислення. Контрольні вправи спрямовані на перевірку рівня набутих знань, умінь і навичок. До таких вправ належать також диктанти, перекази, різні творчі роботи. Такі вправи виконуються самостійно, без будь-якого зразка чи алгоритмів.

Завершальні вправи можуть виконуватися на репродуктивному рівні, коли вправи повторюють ті чи інші способи дії над мовним матеріалом або за зразком. Їх основна мета – вироблення практичних умінь і навичок, усвідомлення, осмислення, закріплення мовної інформації. А ті вправи, які спрямовані на розвиток творчих здібностей учнів, називаються продуктивними. Зразок таких вправ і завдань подано у додатку Б.4.

Зважаючи на особливості організації освітнього процесу у дистанційній формі, уроки розвитку зв'язного мовлення, окрім аспектних уроків, потребують певної трансформації під час їх проведення. Подекуди такі уроки вчителі вилучають із календарно-тематичного планування, попри те, що вони є важливими у розвитку комунікативних та мовленнєвих умінь і навичок школярів, необхідних для продуктивної й рецептивної мовленнєвої діяльності. Відповідно нашим завданням було розробити систему вправ та завдань не лише для аспектних уроків, а й для уроків розвитку мовлення.

Зазначимо, що розрізняють рецептивні та продуктивні види мовленнєвої діяльності. Відповідно до рецептивних видів мовленнєвої діяльності належать аудіювання і читання (вголос, мовчки), до продуктивних – говоріння і письмо.

Розробляючи систему вправ для уроків зв'язного мовлення, ми послуговувалися класифікацією за *етапом становлення мовленнєвих навичок* В. Мельничайка [20], а також враховували тип і структуру уроків розвитку зв'язного мовлення.

Приклад вправ на уроках зв'язного мовлення (під час написання контрольного докладного письмового переказу тексту розповідного характеру з елементами опису тварин (за колективно складеним планом) подано в додатку Б.5.

Таким чином, опрацювавши науково-методичний доробок сучасних лінгводидактів, ми проаналізували систему навчально-тренувальних вправ та розглянули їх типологію. Аналіз теоретичного матеріалу допоміг розробити й обґрунтували систему вправ і завдань для експериментального навчання.

2.4. Перебіг та результати педагогічного експерименту в умовах педагогічної практики

Для з'ясування ефективності застосування сучасних дистанційних технологій навчання на уроках української мови в основній школі ми використовували комплекс науково-дослідних методів. Провідним методом був педагогічний експеримент, який проводився в умовах педагогічної практики.

Мета педагогічного експерименту полягала в перевірці ефективності застосування методичного інструментарію навчання на уроках української мови в умовах дистанційного навчання.

Експериментальна робота здійснювалася на базі ЗОШ № 13 I–III ступенів Рівненської міської ради. Враховуючи обмежені можливості студента-практиканта, який працює в одному 5 класі, в експерименті брали участь дві однорідні групи, у яких приблизно однакова успішність, оскільки клас ділиться на підгрупи. Відповідно експериментальна група (ЕГ, 16 учнів) навчалася із застосуванням форм та інструментарію дистанційного навчання, а контрольна група класу (КГ, 15 учнів) навчалася за традиційною методикою без застосування форм дистанційного навчання. Тема експериментального уроку – «Відмінювання

іменників у множині».

Організація та проведення педагогічного експерименту передбачали такі етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

Метою констатувального етапу педагогічного експерименту було з'ясування стану досліджуваної проблеми. Відповідно до мети були поставлені такі завдання:

- вивчення й аналіз науково-методичної літератури, нормативно-правових документів дистанційного навчання;
- вивчення передового педагогічного досвіду вчителів-словесників щодо застосування дистанційного навчання на уроках української мови;
- виявлення рівня сформованості практичних умінь та навичок п'ятикласників відмінювати іменники, визначати категорії числа, роду, відмінка, які формувалися під час традиційного очного навчання для порівняння тих же умінь, які будуть формуватися під час дистанційного навчання із застосуванням відповідного інструментарію.

Аналіз науково-методичної літератури засвідчує, що немає одностайної думки науковців та методистів щодо того, які форми, інструментарії, методи є найефективнішими для організації дистанційного навчання. Безперечно, розвиток дистанційного навчання продовжується і буде вдосконалюватися із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, методів, прийомів, форм, засобів дистанційного навчання.

Таким чином, опрацювавши наукову літературу та нормативно-правову базу організації дистанційного навчання, ми визначили найефективнішими такі форми для онлайн-комунікації, як відеоконференція, чат, найефективнішими інструментами – платформи від *Google* (*Google Classroom*, *Google Meet*, онлайн-дошка *Jamboard*), сервіси *Quizizz* та *LearningApps* для створення мультимедійних вправ та завдання.

Із метою вивчення передового педагогічного досвіду застосування дистанційних форм навчання на уроках української мови та з метою обґрунтування найефективніших його форм і платформ ми проводили бесіди з

учителями й учнями, анкетування серед учителів-мовників та учнів 5 класу ЗОШ №13 I-III ступенів Рівненської міської ради. Вище ми коротко зазначили результати анкетування вчителів-словесників.

Для виявлення на констатувальному етапі рівня сформованості у п'ятикласників практичних умінь і навичок відмінювати іменники та застосовувати їх у мовленні, які формувалися на традиційних уроках без застосування дистанційних форм навчання, проводився констатувальний зріз в експериментальній і контрольній групах. Було визначено показники та критерії рівнів (високого, достатнього, середнього, низького) оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

Результати констатувального зрізу свідчать про те, що рівень грамотності з української мови у п'ятикласників обох груп був приблизно однаковий, ці групи є рівноцінними. Результати констатувального зрізу подані в табл. 1.

Таблиця 1

**Результати навчальних досягнень учнів КГ та ЕГ
на констатувальному етапі педагогічного експерименту**

Групи	Рівні			
	високий	достатній	середній	низький
КГ	53,3%	33,5%	13,3%	-
ЕГ	56,25%	37,5%	6,25%	-

Наступний етап педагогічного експерименту передбачав розробку, апробацію і коригування методичної системи дистанційного навчання з теми «Особливості відмінювання іменників у множині. Відмінювання множинних іменників».

Основним завданням пошукового етапу педагогічного експерименту було розроблення експериментальної системи вправ і завдань із теми «Особливості відмінювання іменників у множині. Відмінювання множинних іменників» та методики її застосування у дистанційному режимі у 5 класі.

На формуальному етапі педагогічного експерименту здійснювалася

експериментальна перевірка методики із застосуванням дистанційних форм навчання. Завданнями формувального етапу педагогічного експерименту були такі:

- уточнити/скоригувати систему вправ та завдань із застосуванням інструментарію дистанційного навчання;
- визначити вплив розроблених завдань, методики з дистанційними формами й інструментами навчання на рівень формування й застосування практичних умінь, навичок школярами відмінювати іменники у множині, множинні іменники;
- практично апробувати запропоновану нами систему вправ і завдань на уроках дистанційного навчання мови.

Відповідно до окреслених завдань ми скоригували експериментальну систему вправ і завдань із застосуванням інструментарію дистанційного навчання, визначили вплив розроблених завдань, методики на рівень формування певних умінь і навичок учнів.

Так, для актуалізації опорних знань, умінь і навичок під час дистанційного навчання ми використовували засоби візуалізації, онлайн-дошки сервісу *Jamboard*. Сервіси *Quizizz*, *LearningApps* для створення мультимедійних вправ та завдань використовували на етапах актуалізації опорних знань, закріплення вивченого матеріалу. Для перевірки рівня засвоєння знань, умінь і навичок п'ятикласників, а також для узагальнення й систематизації, здійснення контролю використовували сервіс «На урок». Вище зазначені платформи та сервіси дистанційного навчання підтвердили свою ефективність упровадження в освітній процес дистанційного навчання за допомогою контрольного завдання вже на контрольному етапі.

Таким чином, після завершення формувального етапу експерименту ми провели контрольні зрізи, які мали на меті перевірити ефективність визначених нами форм, платформ, інструментарію дистанційного навчання на уроках вивчення теми «Особливості відмінювання іменників у множині». Результати контрольного зрізу подані в табл. 2.

Таблиця 2

**Результати навчальних досягнень учнів КГ та ЕГ
на контрольному етапі педагогічного експерименту**

Група	Рівні			
	високий	достатній	середній	низький
Контрольна група	46,7%	40%	13,3%	-
Експериментальна група	56,25%	43,75%	-	-

Результати контрольного зрізу засвідчують ефективність застосування дистанційного навчання учнів 5 класу. Якісний рівень знань ЕГ за високим рівнем вищий на 9,55%, ніж у КР, за достатнім рівнем – вищий на 3,75%, ніж у КГ, низьких балів не було у жодного школяра. Порівнюючи рівень знань ЕГ до та після проведення експерименту, можна констатувати таке: високий рівень залишився без змін, а достатній – зріс на 6,25%.

Отже, виходячи з аналізу наукової літератури, нормативно-правової бази дистанційного навчання, вивчення досвіду вчителів-словесників щодо застосування дистанційного навчання та результатів педагогічного експерименту робимо висновок про доцільність застосування таких дистанційних форм навчання, як відеоконференція, чат, та платформ Google Classroom, Google Meet, Quizizz, LearningApps на уроках української мови.

Висновки до другого розділу

Отже, у другому розділі ми проаналізували нормативно-правову базу організації дистанційного навчання, визначивши його особливості, переваги та недоліки, найефективніші форми для онлайн-комунікації (відеоконференція, чат), інструменти (Google Classroom, Google Meet, онлайн-дошка Jamboard, LearningApps та ін.).

Також ми вивчили передовий педагогічний досвід вчителів-мовників щодо застосування дистанційних форм навчання на уроках української мови, метою

якого було обґрунтування найефективніших його форм та платформ.

У контексті дослідного навчання розробили експериментальну систему вправ та завдань для 5 класу із застосуванням сучасних технологій дистанційного навчання на аспектних уроках та уроках розвитку зв'язного мовлення, які б сприяли формуванню у школярів необхідних мовних, мовленнєвих умінь та навичок. Для розробки системи вправ і завдань ми послуговувалися такими класифікаціями вправ: за дидактичною метою, ступенем самостійності й творчості – класифікацією В. Онищука, за місцем виконання – М. Пентилюк, Т. Окуневич, за формою проведення – О. Текучова, за етапом становлення мовленнєвих навичок – В. Мельничайка.

Педагогічний експеримент проходив в умовах педагогічної практики. Кількісний та якісний аналіз експериментальних даних контрольного зрізу знань і вмінь учнів контрольної й експериментальної груп свідчить про ефективність апробованої нами методики для дистанційного навчання (на матеріалі вивчення теми «Особливості відмінювання іменників у множині»).

ВИСНОВКИ

Отже, у межах цієї дипломної роботи ми проаналізували особливості реалізації й організації сучасних технологій дистанційного навчання та розробили експериментальну систему вправ і завдань для 5 класу.

У першому розділі, проаналізувавши теоретичну базу науково-методичної літератури, ми з'ясували суть та уточнили визначення поняття «дистанційне навчання». Також проаналізували етапи становлення й розвитку дистанційної освіти в Україні. Кожний із етапів розвитку мав свої змістові події, наприклад: створення проблемних лабораторій дистанційного навчання, затвердження «Концепції розвитку дистанційної освіти», затвердження Міністерством освіти і науки України «Положення про дистанційне навчання», його оновлення у 2013, 2015, 2020 рр., опублікування Міністерством освіти і науки України листів-роз'яснень щодо організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти, вищих закладів освіти та ін. Ми виокремили новий етап у розвитку системи дистанційної освіти (з 2020 року). Передбачаємо, що розвиток дистанційного навчання буде продовжуватися і вдосконалюватися із розвитком інтернетних технологій і впровадженням новітніх технологій дистанційного навчання.

У цьому ж розділі ми схарактеризували психологічні аспекти дистанційного навчання мови школярів молодшого підліткового віку. Зокрема визначили, що для ефективної організації дистанційного навчання, кращого сприймання, розуміння та закріплення навчального матеріалу вчитель має щодня мотивувати пізнавальну діяльність школярів, звертати увагу на їх індивідуальні психічні особливості (за типом сприймання інформації учень аудіал, візуал, чи кінестет; за типом темпераменту – сангвінік, холерик, меланхолік чи флегматик).

Проаналізувавши науково-методичну літературу, нормативно-правову базу дистанційного навчання у контексті дослідження, ми можемо виділити такі характерні риси дистанційної освіти: гнучкість, тобто самостійне планування свого режиму, можливість працювати у власному темпі, модульність, паралельність, економність, технологічність, тобто використання в освітньому процесі нових досягнень інформаційних технологій, які підвищують та

вдосконалюють його ефективність, соціальність, асинхронність, а також нову роль учителя, який повинен координувати пізнавальний процес, постійно удосконалюватися відповідно до вимог упровадження дистанційної освіти, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та чинити позитивний вплив на учня, підвищувати творчий та інтелектуальний потенціал школяра, його самоорганізацію, прагнення до знань, використання сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, вміння самостійно приймати відповідальні рішення.

Розвиток системи дистанційного навчання обумовлений сукупністю переваг і можливостей. Для себе ми виокремили певні недоліки організації дистанційного навчання, а саме: відсутність живого спілкування з учителями, відповідно вчителів із учнями (адже жодні інформаційні технології та онлайн-платформи не можуть компенсувати живої розмови віч-на-віч), відсутність швидкісного інтернету, можливості мати власне робоче місце, мотивації у школярів, питання забезпечення академічної доброчесності.

Відповідно до завдань нашого дослідження ми вивчили, проаналізували й узагальнили досвід вчителів-словесників щодо застосування дистанційного навчання української мови у загальноосвітніх закладах середньої освіти на матеріалі ЗОШ №13 I–III ступенів Рівненської міської ради. Із метою вивчення передового педагогічного досвіду застосування дистанційних форм навчання ми провели анкетування серед учителів-словесників та здобувачів середньої освіти. В опитуванні взяло участь 7 учителів-мовників та 27 учнів.

Опрацювавши сучасний науково-методичний доробок, ми проаналізували різні класифікації вправ, придатні для навчання української мови. Аналіз теоретичного матеріалу допоміг розробити і обґрунтували систему вправ і завдань для дистанційного навчання.

Грунтуючись на теоретичних засадах лінгводидактики, ми розробили експериментальні конспекти уроків, систему вправ і завдань для аспектних уроків та уроків розвитку мовлення учнів 5 класу із застосуванням сучасних технологій дистанційного навчання.

Схарактеризувавши онлайн-платформи для дистанційного навчання, опрацювавши наукову літературу та нормативно-правову базу організації дистанційного навчання, вивчивши досвід вчителів-мовників щодо застосування дистанційного навчання, ми виокремили такі найефективніші інструменти дистанційного навчання: платформи від *Google* (*Google Classroom*, *Google Meet*, онлайн-дошка *Jamboard*), сервіси *Quizizz*, *LearningApps*, «*На урок*» для створення мультимедійних вправ та завдання. Найефективнішими формами для онлайн-комунікації були визначені відеоконференція та чат.

Для перевірки дієвості й ефективності зазначених нами форм, платформ, інструментів дистанційного навчання на уроках української мови було проведено педагогічний експеримент в умовах педагогічної практики. Експериментальна робота здійснювалася на базі ЗОШ №13 I–III ступенів Рівненської міської ради, в експерименті брали участь дві однорідні групи учнів 5 класу. Так, експериментальна група (16 учнів) навчалася із застосуванням форм, інструментарію дистанційного навчання, а контрольна група класу (15 учнів) навчалася за традиційною методикою без застосування форм дистанційного навчання. Організація й проведення педагогічного експерименту передбачали такі етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Кожний із етапів мав свою мету, завдання, результати.

Порівняльний аналіз кількісних та якісних результатів перевіркої роботи в ЕК й КК на контрольному етапі педагогічного експерименту засвідчив ефективність запропонованої нами методики навчання мови із застосування дистанційних форм та інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреев А. А., Солдаткин В. И. Дистанционное образование : сущность, технология, организация. Москва : Издательство МЭСИ, 1999. 196 с.
2. Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О. В. Технологія створення дистанційного курсу : навч. посіб. Київ : Міленіум, 2008. 324 с.
3. Борзенко О. П. Дистанційне навчання учнів в Україні. *Педагогіка та психологія*. 2011. Вип. 39. С. 43 – 48.
4. Василенко Ю. М. Становлення та розвиток дистанційного навчання в Україні. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer28/612.pdf> (дата звернення: 09.10.2020).
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови : уклад. та гол. ред. : В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2004. 1440 с.
6. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів : навч. посіб. Київ : ДУТ, 2014. 140 с.
7. Власенко Л. В., Никитенко О. В. Дистанційна освіта та її функції у процесі навчання. *Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання*. 2013. № 5. С. 362–367.
8. Воротникова І. П. Дистанційне та змішане навчання в школі. Путівник. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 48 с.
9. Воротникова І. П., Чайковська Н. В. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с.
10. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 373 с.
11. Деякі питання організації дистанційного навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 8 верес. 2020 № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#n22> (дата звернення 11.03.2021).
12. Думанський Н. О. Класи сучасних технологій дистанційної освіти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. «Інформаційні системи та мережі»*. 2008. № 610. С. 119–125.

13. Жевакіна Н. З історії дистанційної освіти. *Вісник Львівського університету*. 2003. № 17. С. 135–142.
14. Зозуля С. В. Дистанційне навчання. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2010. № 3. С. 25–28.
15. Ковальчук В. І., Воротникова І. П. Моделі використання елементів дистанційного навчання в школі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 60. № 4. С. 58–76.
16. Кожевникова А. В. Дистанційне навчання як інноваційна педагогічна система та складова педагогічної майстерності сучасного вчителя. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 4. С. 14–16.
17. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні від 20 груд. 2000 р.
URL: <http://uiite.kpi.ua/2019/06/03/1598/> (дата звернення 06.10.2020).
18. Корбут О. Г. Дистанційне навчання: моделі, технології, перспективи.
URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/%201123> (дата звернення 16.10.2020).
19. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні : монографія. Харків : Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
20. Мельничайко А. Я. Творчі роботи на уроках української мови. Конструювання. Редагування. Переклад : посібник для вчителів. Київ : Рад. школа, 1984. 223 с.
21. Міщенко М. А. Типи сприйняття інформації учнями та їх застосування на уроках сучасної школи. *Учительський журнал on-line : веб-сайт*. URL: <http://test.teacherjournal.in.ua/index.php/shkilni-predmeti/istoriya/2302-typy-spryiniattia-informatsii-uchniamy-ta-ikh-zastosuvannia-na-urokakh-suchasnoi-shkoly> (дата звернення 20.03.2021).
22. Муковіз О. П. Основи організації дистанційного навчання у системі неперервної освіти : метод. реком. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 66 с.
23. Неделюк А. К., Мазуренко С. Г. Мотивація навчання учнів як важлива складова педагогічного процесу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. Вип. 144. С. 380–382.

24. Олійник О. В. Дистанційне навчання у світі та можливості його впровадження в Україні. *Управління школою*. 2004. №34. С. 14–24.
25. Онищук В. О. Дидактичні основи засвоєння учнями мовних навичок і умінь. *Українська мова і література в школі*. 1971. №3. С. 48–53.
26. Організація дистанційного навчання в школі : методичні рекомендації / за ред. О. В. Пасічник, А. В. Лотоцької. Київ, 2020. 36 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf> (дата звернення 05.10.2020)
27. Охотник Г. Теоретичні основи щодо організації дистанційного навчання в школі. «На урок» : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/teoretichni-osnovi-schodo-organizaci-distanciynogo-navchannya-v-shkoli-50797.html> (дата звернення 05.11.2020)
28. Полат Є. С., Бухаркина М. Ю., Моисеева М. В. Теория и практика дистанционного обучения : учеб. пос. для студ. высш. пед. учеб. завед. Москва : Изд. центр «Академия», 2004. 416 с.
29. Положення про дистанційне навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квіт. 2013 р. № 466, зі змінами і доповненнями, внесеними наказами МОН України № 660 від 01.06.2013, № 761 від 14.07.2015, № 1115 від 08.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення 07.10.2020).
30. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 8 верес. 2020 р. № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#n22> (дата звернення 07.10.2020).
31. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 4 лют. 1998 р. № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.10.2020).

32. Про повну загальну середню освіту : Закон України зі змінами від 13 лип. 2020 р. № 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 01.04.2021).
33. Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 29 верес. 2003 р. № 1494. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1494-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.10.2020).
34. Практики та підходи до дистанційного навчання – рекомендації для вчителів. *Нова Українська школа* : вебсайт. URL: <https://nus.org.ua/articles/praktyku-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/> (дата звернення 02.10.2020).
35. Пентилюк М. І. Практикум з методики навчання української мови в середніх навчальних закладах: модульний курс : посіб. для студентів пед. ун-тів та ін-тів. Київ : Ленвіт, 2011. 366 с.
36. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 296 с.
37. Фальштинська Ю. В. Методологічні та психологічні проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у дистанційному навчанні. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогічні науки»*. 2016. Вип. 3. С. 142 – 147.
38. Шаран Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США: дис... канд. пед. наук. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. 249 с.
39. Щодо проведення підсумкового оцінювання та організованого завершення 2019–2020 навчального року : лист Міністерства освіти і науки України від 16 квіт. 2020 р. № 1/9-213. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-provedennya-pidsumkovogo-ocinyuvannya-ta-organizovanogo-zavershennya-2019-2020-navchalnogo-roku> (дата звернення 10.03.2021).
40. Щодо організації роботи закладів загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 5 серп.

2020 р. № 1/9-420. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-robotiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-rosi> (дата звернення 10.03.2021).

41. Щодо організації дистанційного навчання : лист Міністерства освіти і науки України від 2 лист. 2020 р. №1/-609. URL: https://osvita-perechin.gov.ua/uploads/1_9-609-Sodo-organizacii-distancijnogo-navcanna.pdf (дата звернення 10.03.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А

ДОСВІД ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анкета для учнів

Клас _____

1. Чи виникали у Вас труднощі під час організації дистанційного навчання?

так

ні

важко відповісти

2. Якщо у Вас виникали труднощі під час організації дистанційного навчання, то з яких причин?

дотримання режиму дня

самоорганізація

великий обсяг завдань

відсутність комп'ютерної техніки

інше _____

3. Яку форму спілкування з вчителями Ви використовували під час дистанційного навчання?

відеоконференція

форум

чат

електронна пошта

блог

ніякі

інше _____

4. Які інструменти (платформи) Ви використовували під час дистанційного навчання?

Moodle

Google Classroom

Google Meet

Zoom

Skype

Viber

Classtime

Інше _____

5. Чи достатньо Вам інформації для організації дистанційного навчання вдома?

- отримую інформацію вчасно
- всі завдання зрозумілі
- якщо виникають питання, можу зв'язатися з вчителем
- завдання отримуємо не своєчасно
- потребую допомоги вчителя
- інше _____

6. Чи зрозуміло і доступно подає вчитель теоретичний матеріал, який Вам треба вивчити?

- так, конспекти містять відео, таблиці, схеми, пояснення тощо
- ні, пропонують лише параграф підручника і завдання для виконання
- частково (вчителі пропонують різні варіанти,але мені потрібна допомога вчителя)
- інше _____

7. Які завдання Вам пропонували найчастіше?

- тільки вправи з підручника
- інтерактивні вправи з різних джерел
- творчі завдання
- завдання, створені вчителем
- вчитель взагалі не задає ніяких завдань

8. Що для Вас у дистанційному навчанні є найважчим?

- вивчення теорії
- виконання завдань
- відсутність спілкування з учителем

9. Ваші поради та побажання щодо ефективної організації дистанційного навчання під час карантину

ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анкета для вчителів-словесників

1. Чи виникали у Вас труднощі під час організації дистанційного навчання?
 - так
 - ні
 - важко відповісти
2. Якщо у Вас виникали труднощі під час організації дистанційного навчання, то з яких причин?
 - брак досвіду в умовах дистанційного навчання
 - проблеми технічного характеру (підготовка, завантаження навчальних матеріалів)
 - неможливість якісно пояснити навчальний матеріал
 - неможливість повністю контролювати рівень засвоєння учнями навчального матеріалу
 - відсутність мотивації у школярів
 - немає жодних труднощів
 - інше _____
3. Які форми дистанційного навчання Ви використовували?
 - відеоконференція
 - форум
 - чат
 - електронна пошта
 - блог
 - ніякі
 - інше _____
4. Які інструменти (платформи) Ви використовували під час дистанційного навчання?
 - Moodle
 - Google Classroom
 - Google Meet
 - Zoom
 - Skype

- Viber
- Classtime
- Інше _____

5. Які інструменти (платформи), на Вашу думку, є найефективнішими?

- Moodle
- Google Classroom
- Google Meet
- Zoom
- Skype
- Viber
- Classtime
- Інше _____

6. У який спосіб Ви здійснювали оцінювання навчальних досягнень учнів під час дистанційного навчання?

- проводили онлайн-тести (на платформах *GoogleClassroom, Naurok, Moodle тощо*)
- усні форми контролю через вебресурси
- письмові роботи за допомогою текстових редакторів (*Word та інші*)
- інше _____

7. Як змінився рівень навчальних досягнень більшості Ваших учнів за час дистанційного навчання?

- зріс
- знизився
- залишився незмінним

8. Що на Вашу думку, є найбільш складним у процесі реалізації дистанційного навчання?

9. Як Ви вважаєте, що треба поліпшити у процесі організації дистанційного навчання?

Експериментальна система вправ та завдань із застосуванням сучасних технологій дистанційного навчання на аспектних та на уроках розвитку мовлення

За дидактичною метою, ступенем самостійності і творчості

(В. Онищук)

Б.1. Підготовчі вправи

1) Вікторина «Так –

Ні». Доступ до вправи: <https://learningapps.org/display?v=pnuhkww2321>

(Платформа LearningApps).

Якщо твердження правильне, то Ви натискаєте «Так», якщо ж Ви не погоджуєтесь натискаєте «Ні».

- Іменники за тим, як вони змінюються, поділяють на три відміни.
- Іменники I та II відмін поділяють на групи – тверду, м'яку та мішану.
- До II відміни належать лише іменники середнього роду із закінченням –о, -е, -а (-я).
- В іменниках середнього роду II відміни відбувається подовження приголосних, якщо вони стоять між двома голосними.
- До III відміни належать іменники жіночого роду, які мають нульове закінчення, а також іменник мати.
- Нульове закінчення мають іменники чоловічого роду, що втрачають у множині суфікси –ин, -їн.
- Усі подані іменники у формі орудного відмінка множини II відміни записані правильно: *очами, полями, велетнями.*

2) *Погрупуйте подані іменники у чотири колонки за відмінами (I, II, III, IV).*

Подвір'я, ягня, вулиця, поле, жито, ім'я, мати, ведмежа, Ілля, листоноша, піч, староста, книжка, любов, імбир, подорож, почуття, дівча, батько, лисеня.

3) Пригадайте правила. Заповніть пропуски. Доступ до вправи: <https://quizizz.com/join/quiz/607dbef2d360ee001b4a450f/start?studentShare=true> (Платформа Quizizz).

1. У формі називного відмінка множини іменники I відміни твердої групи мають закінчення _____.

2. У формі називного відмінка множини іменники I відміни м'якої та мішаної груп мають закінчення _____.

3. У формі називного відмінка множини більшість іменників II відміни чоловічого роду твердої групи мають закінчення _____.

4. У формі називного відмінка множини більшість іменників II відміни чоловічого роду м'якої та мішаної – _____.

5. У формі називного відмінка множини іменники II відміни середнього роду твердої групи мають закінчення _____.

6. У формі називного відмінка множини іменники II відміни середнього роду м'якої групи мають закінчення _____.

7. У формі називного відмінка множини іменники II відміни середнього роду мішаної групи мають закінчення _____.

8. Іменники I та II відмін у місцевому відмінку множини мають закінчення _____ у твердій та мішаній групах.

9. Іменники I та II відмін у місцевому відмінку множини мають закінчення _____ у м'якій групі.

10. За метою висловлювання речення бувають _____.

4) Дайте коротеньку відповідь на запитання (усно):

- Яка частина мови називається іменником?
- На які відміни та групи поділяють іменники?
- Які іменники мають форму й однини і множини?
- Які іменники мають лише форму однини? А які лише форму множини?

– Яку роль у реченні виконує іменник?

5) *Погрупуйте подані іменники у три колонки.* Доступ до вправи: <https://learningapps.org/display?v=p0an5hqс321> (Платформа LearningApps).

Б.2. Вступні вправи

1) *Поставте подані іменники у формі родового відмінка множини.* Доступ до вправи: <https://quizizz.com/join?gc=55754866> (Платформа Quizizz).

Подорож, ніч, тінь, печаль, заметіль, миттєвість, мати, доповідь, путь, піч.

2) *Спишіть речення. Знайдіть та підкресліть множинні іменники.*

1. На пустиці – то він сміливий, а як робити – то, як в калюжу сів. 2. Пам'ятай, що звичаї – це скарб народу. 3. Вони витягували гачками товсті або чорні нитки, зрізували ножицями вузлики (І. Нечуй-Левицький). 4. Заскрипіли рано двері у великій хаті (Т. Шевченко). 5. Весело рипіли сани по снігу, весело бігли коні (М. Коцюбинський).

3) *Поставте іменники I та II відмін у формі місцевого відмінка множини.* Доступ до вправи: <https://quizizz.com/join?gc=12107890> (Платформа Quizizz).

Поле, гора, море, подвір'я, берег, острів, круча, синиця, вулиця, школяр.

Б.3.1. Тренувальні вправи за зразком

1) *Визначте у поданих іменників рід, число, відмінок, відміну та групу (для I та II відмін) за зразком.*

Зразок

Сирота – спільний рід, Н.в., одн., I відм., тв. гр.;

Покоління – сер. рід, Н. в., одн., II відм., м'яка гр.

Подорож, земля, душа, помідор, вогонь, болото, честь, край, поле, плече, ім'я, сузір'я, квітка.

2) *Зробіть морфологічний розбір іменника як частини мови за зразком.*

Алгоритм розбору іменника як частини мови

1. Іменник, його загальне значення, на яке питання відповідає.
2. Початкова форма (називний відмінок однини).
3. Назва істоти чи неістоти, загальна чи власна.
4. Рід, число, відмінок.

5. Відміна, група (для I та II відмін).

6. Синтаксична роль.

Тополя шепоче у вікна відчинені (Г. Кириченко).

Зразок письмового розбору

Тополя – ім., озн. предмет, що?; поч. форма – тополя; неіст., загальна назва; ж. р., Н. в., одн.; I відм., м'як. гр.; підмет.

3) *Провідмінійте за зразком іменники.*

Зразок

Н. в. веселоші

Н. в. двері

Р. в. веселошів

Р. в. дверей

Д. в. веселошам

Д. в. дверям

Зн. в. веселоші

Зн. в. двері

Ор. в. веселошами

Ор. в. дверми, дверима

М. в. у веселошах

М. в. на дверях

Кл. в. веселоші

Кл. в. двері

Хитрощі, ворота, Суми, штани, радощі, гроші, сани.

Б.3.2. Тренувальні вправи за інструкцією

1) *Прочитайте текст, ставлячи слова з дужок у потрібному відмінку й уставляючи пропущені букви, апостроф.*

Ніч – найбільш таємничий п...ріод доби. Світ (людина) засинає і на зміну приходить темрява – пора (сон), (мрія), (сподівання). І саме в цей час на небі спалахує мільйо...на міріада зірок.

А ви коли-небудь звертали увагу на таке небо? Яке воно в...личне, непорушне. Це цілий Всесвіт, в якому людина – маленька частинка цього всього.

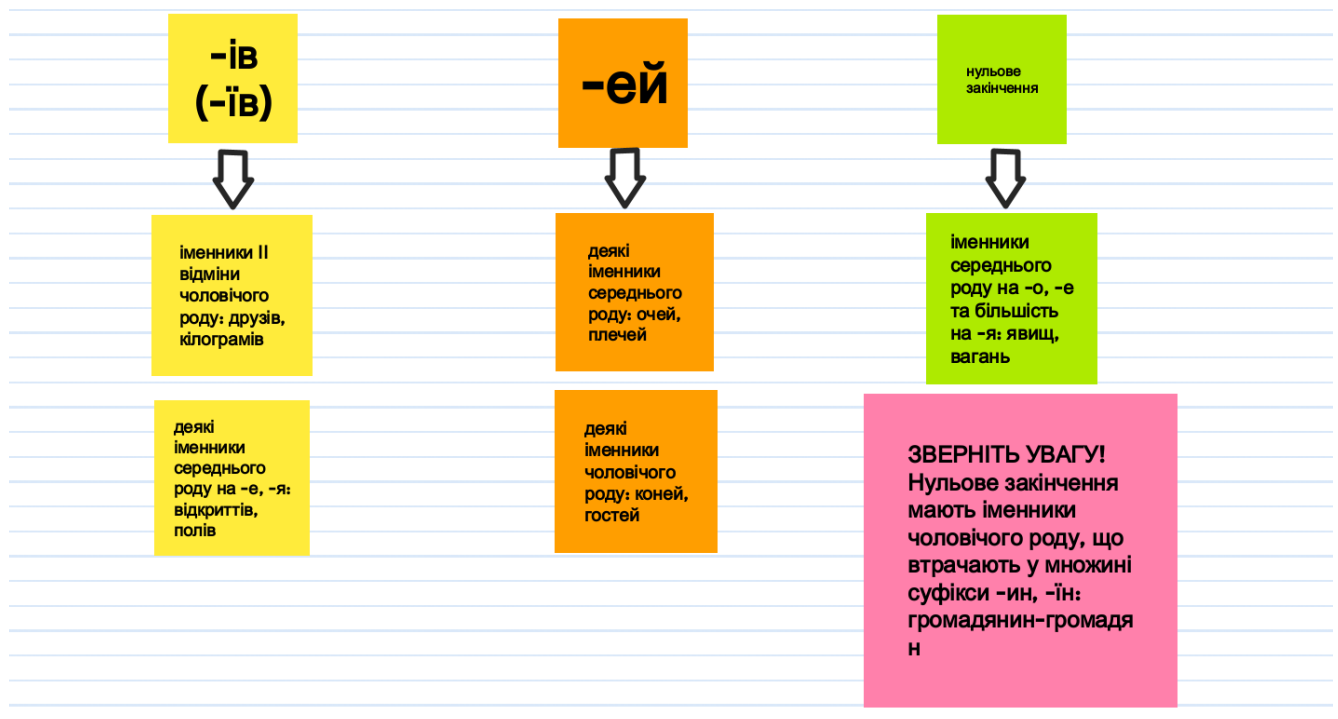
І от часом сядеш ввечері на в...ранді, поглянеш у небо, а там...Тисячі, ні, навіть мільйони небесних світил. З появою місяця біла заграва тільки розгоряється, утворюючи чудові (візерунок). Хтось побачить образ людини, хтось – кумедну (тваринка), а хтось – ро...сипані золотисті (намистинка). То, певно, якийсь чарівник ненароком загубив свій магічний мішок.

Зоряне небо завжди дарувало спокій, рівновагу. Воно було (вісник) нового

дня. За (сузір'я) орієнтувались у дорозі, і вчилися ворожити на майбутнє. Кожен сам міг знайти своє. Вигляд зоряного неба змінюється залежно від пори року: одні сузір'я з...являються, інші зникають. Тому це диво з прадавніх (час) вабило людське око.

Визначте у тексті види речення за метою висловлювання.

2) *Поставте подані іменники в родовому відмінку множини, користуючись фрейм-структурою «Закінчення іменників II відміни в родовому відмінку множини».*

Фрейм-структура «Закінчення іменників II відміни в родовому відмінку множини»

Болото, дощ, вікно, знання, століття, око, плече, сузір'я, море, обличчя, життя, громадянин, готель, ярмарок, століття, бажання, солдат, гість, прислів'я.

З одним іменником у родовому відмінку множини (на вибір) склади окличне і неокличне речення.

3) *Спишіть речення, ставлячи іменники з дужок у потрібному відмінку.*

1. Від (гроші) усе лихе на світі. 2. Година горя довша за рік (радощі). Летів птах через дах, сів на (ворота) у червоних (чоботи). Тесля завжди без (ворота), а швець без (чоботи). 5. Такий гарний танцюрист, що й у своїх (штани) заплутався!

6. На Михайла зима (сани) приїхала. 7. Не ясла до коней ходять, а коні до (ясла).

Знайди окличне речення. Визнач його вид за метою висловлювання.

Слово танцюрист запиши фонетично.

Б.3.3. Тренувальні вправи за завданням

1) *Складіть таблицю «Закінчення іменників II відміни в родовому відмінку множини» (у зошиті/текстовому редакторі Word/ на сервісі Jamboard)*

Б.4. Завершальні вправи

1) *Виконайте тестове завдання <https://naurok.com.ua/test/join?gamecode=1562120>*

2) *Виконайте тестове завдання «Узагальнення з тем «Особливості відмінювання іменників у ножині. Відмінювання множинних іменників». Доступ до завдання <https://learningapps.org/display?v=p2gbs8fnc21>*

3) *Складіть діалог про розваги на канікулах, використовуючи множинні іменники та речення, різні за метою висловлювання й емоційним забарвленням.*

Б.5. Система вправ та завдань вивчення теми «Контрольний докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису»

Текст переказу

Лелеки

У нашій сім'ї дуже шанували лелек. «Ні в кого немає лелек, а в нас живуть!» - гордився я.

Жили птахи на великому круглому гнізді. Паліччя на нього лелеки брали міцне, товсте, бо будували собі оселю на багато років. Тому й витримувало таке гніздо найсильніші вітри та бурі.

Кожної весни наші лелеки виводили пташат. Цього літа старі лелеки вирощували чотирьох пташенят. Одного прохолодного ранку я побачив, що наші лелеки кружляють над селом. Але одне з них сиділо і заздрісно дивилося у небо. Старі лелеки посідали на гнізді і почали щось розповідати лелечаті. Клекотіли на все село, все переконували у чомусь ледачу дитину. Мабуть, говорили: «Досить тобі, ледарю, сидіти, розпротуй крильця, летімо з нами в небо». Та лелеча залишилося на місці.

Восени лелеки покружляли в небі й непомітно полинули за село. Одиноке, біленьке лелеча сиділо на гнізді. Воно було голодне і заженене.

Тоді я не витримав. Поліз на в'яз, дістав упертого птаха. Коли зніс на землю, побачив: воно ж калічка. Одне крильце в нього зовсім засохло, було безсиле.

Живе тепер те лелеченя в нас. Ми його годуємо й доглядаємо. (за Ю. Збанацьким)

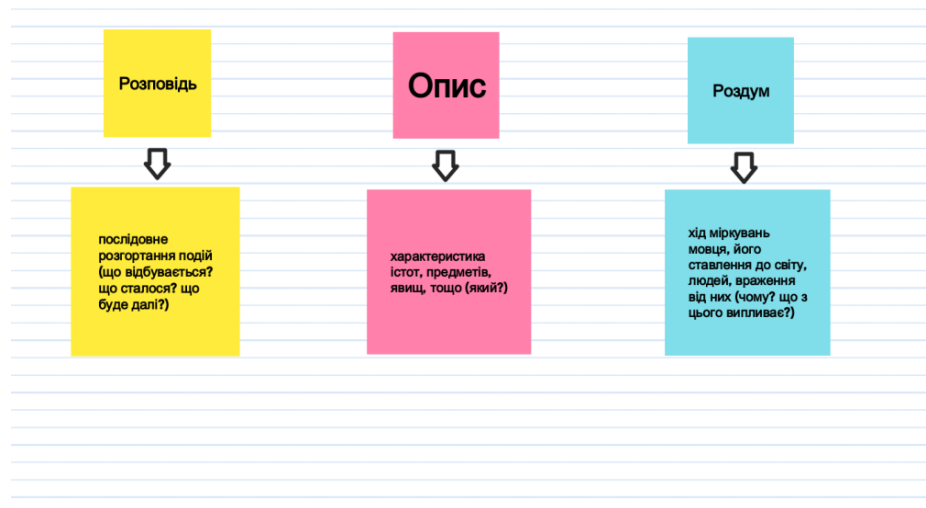
Вступні вправи

1) Дайте коротеньку відповідь на запитання (усно):

- Які стилі мовлення ви знаєте? Скільки їх в українській мові?
- Які мовні особливості характерні художньому стилю мовлення?
- Назвіть відомі вам типи мовлення. Дайте їм коротку характеристику.

2) Опрацюйте фрейм-структуру «Типи мовлення»

https://jamboard.google.com/d/1dLYC5bxegbw4bqZqm_zYkBSbLU4RYLZQJmMIFVTrqmM/edit?usp=sharing

Фрейм-структура «Типи мовлення»

3) З'єднайте терміни з визначеннями <https://learningapps.org/display?v=p4hk8dp6k>

21

Мовно-аналітичні вправи

1) Поясніть лексичне значення слів: паліччя, в'яз, калічка.

2) Доберіть синоніми до слів «лелека», «паліччя», «оселя», «виросувати», «одинокий»?

Конструктивно-мовленнєві вправи

1) Запишіть слова, поясніть орфограми.

Гніздо, паліччя, найсильніший, виводили, пташат, вирощували, в небо, кружляють, лелеча, розповідати, восени, непомітно, зажурений, в'яз, крильце, безсиле.

2) Запишіть речення, поясніть розділові знаки.

«Ні в кого немає лелек, а в нас живуть!» - гордився я.

Мабуть, говорили: «Досить тобі, ледарю, сидіти, розпротуй крильця, летімо з нами в небо».

Коли зніс на землю, побачив: воно ж калічка.

3) Визначте тему, основну думку тексту. Складіть простий план до тексту.

Додаток В**Конспекти уроків з української мови з використанням сучасних технологій
дистанційного навчання**

Тема. Особливості відмінювання іменників у множині

Мета: *-навчальна:* повторити й поглибити знання учнів про іменник як частину мови; ознайомитися з особливостями відмінювання іменників І та II відмін у множині; звернути увагу на відмінність у закінченнях іменників деяких відмінків; вдосконалити вміння і навички правопису відмінкових закінчень іменників; пригадати види речень за метою висловлювання;

-розвивальна: розвивати увагу, мовне чуття, логічне мислення;

-виховна: виховувати в учнів любов до української мови, рідного слова.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу (формування мовної компетенції).

Методи і прийоми: слово вчителя, робота з вправами, робота платформах дистанційного навчання, робота з таблицею, вправа «Так – Ні», «Фотоапарат», «Незакінчене речення».

Використана література:

– Українська мова. 5 клас: експериментальний зошит з друкованою основою: у 9 ч. Ч.6 / І.В. Гавриш, Н.В. Семихат, С.М. Дроф'як, Н.М. Новожилова. – Харків: Інтелект України, 2021. – 64с.

Онлайн сервіси, використані на уроці:

<https://naurok.com.ua/>

<https://classroom.google.com/>

Урок розміщений на Платформа Google Classroom <https://classroom.google.com/u/0/w/MzE0ODk2NDAwMjI5/t/all>

Може застосовуватися як в синхронному, так і в асинхронному режимах.

План уроку:

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань, умінь, навичок.

III. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів.

IV. Сприйняття й усвідомлення навчального матеріалу.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

VII. Підсумок уроку.

VIII. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Налаштування робочого місця за комп'ютером.

2. Відкриття робочої сторінки курсу.

3. Правила роботи за комп'ютером.

II. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

1. Перегляд презентації, виконання вправи «Так – Ні».

Презентація розміщена на платформі Google Classroom.

2. Виконання завдання 2 на ст. 1 в експериментальному зошиті

Пригадай правило, заповни пропуски.

Іменники жіночого роду на -а (-я) належать до ___ відміни.

Іменники чоловічого роду на -а (-я) належать до ___ відміни.

Іменники спільного роду на -а (-я) належать до ___ відміни.

Іменники чоловічого роду з нульовим закінченням та закінченням -о належать до ___ відміни.

Іменники середнього роду на -о, -е, -я належать до ___ відміни.

Після виконання цього завдання учні можуть звірити свої відповіді, переглянувши презентацію розміщену на платформі.

III. Повідомлення теми та цілей уроку. Мотивація навчальної діяльності.

Сьогодні ми зробимо ще один крок у країну збагачення й розвитку мови, тому на уроці ми ознайомимося з особливостями відмінювання іменників у множині, звернемо увагу на відмінність у закінченнях іменників деяких відмінків, вдосконалимо вміння і навички правопису відмінкових закінчень іменників, ознайомимося з видами речень за метою висловлювання.

Отже, **тема** нашого уроку – «*Особливості відмінювання іменників у множині*».

IV. Сприйняття й усвідомлення навчального матеріалу.

1. Робота із таблицею в експериментальному зошиті.

Учні спочатку переглядають таблицю «*Закінчення іменників I та II відмін у формі називного відмінка множини*» розміщену на платформі Google Classroom, потім заповнюють таку ж в експериментальному зошиті.

«Закінчення іменників I та II відмін у формі називного відмінка множини»

Іменники	Тверда група	М'яка група	Мішана група
I відміна II відміна (чоловічий рід)	-и (діди, чоловіки)	-і (після голосного й апострофа – -ї) (царі, солов'ї)	
II відміна (середній рід)	-а (села, вікна)	-я (обличчя, моря)	-а (явища)

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Деякі іменники II відміни, хоч і належать до твердої групи, у формі називного відмінка множини мають закінчення –і:

Комарі, снігурі, звірі, друзі

2. Робота із експериментальним зошитом.

Виконання завдань 3, 4 на ст. 1.

Завдання 3

Допишіть закінчення іменників I та II відмін у формі називного відмінка множини. Підкресліть млова із закінченням –і.

Помідор., гриб., школяр., снігур., гор., сич., огорож., дорог., хабар., орієнтир., взірц.. (від взірець), пекар., тат., друз., муляр., знахар., старост., калюж., мор., міст., сел..

Якщо виконаєте завдання правильно, то з других літер підкреслених слів утворите слова, пропущені у вислові.

_____ для розуму – що теплий дощ для _____.

Завдання 4

Перегляньте презентацію «Відмінювання іменників I та II відмін у місцевому відмінку множини».

3. Фізкультхвилинка для розвантаження очей (після 4 і 6 завдання).

Очі щільно ми заплющили –
 Це один, два, три, чотири.
 Потім ширше розплющуєм,
 Вдалині щось розглядаєм.
 І поки ми розглядали –
 До шести порахували.
 Щоб очі наші відпочили,
 Робим це разів чотири.

4. Робота із експериментальним зошитом.

Виконання вправ 5–8 на ст. 2.

Вправа 5

Прочитайте речення. Іменники з дужок запишіть у формі місцевого відмінка множини.

1. Люди цілими гуртами розходяться по (гора)____ і по (долина)____ (М. Коцюбинський). 2. Як відомо, на (берег)___ і на (острів)___ Дніпра жили люди кам'яного й бронзового віків (Г. Коцюба). 3. На високих (місце)____ поріс, як джунглі, сивий полин і п'янив повітря гіркими пахощами... (М. Коцюбинський).

Вправа 6

Перепишіть речення в робочий зошит, обираючи з дужок потрібне закінчення. Охарактеризуйте кожне речення за метою висловлювання. Скористайтеся підказкою Мудрої Сови на ст. 2.

1. На дубах стрибають червоногруді снігур(и,і), жовтопері синиц(и,і) (В. Кучер). 2. Чутка пішла гуляти по вулиц(яи,ях), ніщо не могло її спинити (А. Хижняк). 3. Предків я знав по пальц(ям,ях) — до мого діда включно (Ю. Яновський). 4. З яких ясних країн ці чайк(и,і) налетіли? (О. Олесь).

Вправа 7

Позначте види речень за метою висловлювання й заповніть таблицю, використовуючи умовні позначки: Р – розповідне, П – питальне, С – спонукальне.

1. для людської думки немає віддалі. 2. Не шукай щастя за морем. 3. Що є у світі ситніш, прудкіш, миліш над усе? 4. Людей питай, а свій розум май! 5. Не перо пише, а розум. 6. Як тепер краще жити: чи правдою, чи неправдою? 7. Не лінився рано вставати та змолоду більше знати! 8. На пам'ять свою скаржитесь кожен, а на розум – ніхто.

1	2	3	4	5	6	7	8
Р	С	П	С	Р	П	С	Р

Вправа 8 «Фотопарат»

Перегляньте презентацію зі словниковими словами. Запам'ятайте їх і запишіть з пам'яті. Презентація розміщена на платформі Google Classroom.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

Виконання тестового завдання <https://naurok.com.ua/test/join?gamecode=15621>
20 для перевірки рівня засвоєння знань, умінь, навичок.

VI. Підсумки уроку.

Зачитування із зошита висновків на ст. 4.

Приєм «Незакінчене речення»

— Сьогодні на уроці я...

- дізнав(-ла)ся...

- зрозумів(-ла)...

- навчив(-ла)ся...

VII. Домашнє завдання, інструктаж.

Виконати вправи на ст. 5 в експериментальному зошиті.

Тема. Особливості відмінювання іменників II та III відмін у множині

Мета: *-навчальна:* поглибити та узагальнити знання учнів про особливості відмінювання іменників II відміни у множині; пояснити особливості відмінювання іменників III відміни у множині; пригадати види речень за метою висловлювання;

-розвивальна: розвивати увагу, мовне чуття, логічне мислення;

-виховна: виховувати любов до рідного слова, української мови.

Тип уроку: урок закріплення вивченого матеріалу (формування мовної компетенції).

Методи і прийоми: слово вчителя, робота з вправами, ві «Так чи ні», вправа «Фотоапарат», конкурс «Найрозумніший», «Мікрофон».

Використана література:

Українська мова. 5 клас: експериментальний зошит з друкованою основою: у 9 ч. Ч.6 / І.В. Гавриш, Н.В. Семихат, С.М. Дроф'як, Н.М. Новожилова. – Харків: Інтелект України, 2021. – 64с.

Онлайн сервіси, використані на уроці:

<https://naurok.com.ua/>

<https://learningapps.org/>

<https://classroom.google.com/>

Урок розміщений на Платформа Google Classroom <https://classroom.google.com/u/0/w/MzE0ODk2NDAwMjI5/t/all>

Може застосовуватися як в синхронному, так і в асинхронному режимах.

План уроку:

I. Організаційний момент.

II. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів.

III. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

IV. Закріплення вивченого матеріалу (теоретично і практично).

V. Підсумки уроку.

VI. Домашнє завдання, інструктаж.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Налаштування робочого місця за комп'ютером.
2. Відкриття робочої сторінки курсу.
3. Правила роботи за комп'ютером.

II. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

Сьогодні ми зробимо ще один крок у країну збагачення й розвитку мови, тому на уроці ми пригадаємо інформацію про *особливості відмінювання іменників II відміни у множині*, а також звернемо увагу на *особливості відмінювання іменників III відміни у множині*;

Отже, **тема уроку** – «*Особливості відмінювання іменників II та III відмін у множині*».

III. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

1. Виконання інтерактивного завдання на платформі LearningApps. Вікторина «Так – Ні».

Учні переходять за посиланням <https://learningapps.org/display?v=pnuhkwwk2321> і виконують завдання. Якщо твердження правильне, то ви кажете «так», якщо ж ви не погоджуєтесь, то кажете «ні». Все дуже просто.

- Іменники за тим, як вони змінюються, поділяють на три відміни. (*Ні, на чотири*)

- Іменники I та II відмін поділяють на групи – тверду, м'яку та мішану. (*Так*)

- До II відміни належать лише іменники середнього роду із закінченням –о, –е, –а (-я). (*Ні, належать ще іменники чоловічого роду з нульовим закінченням або –о*)

- В іменниках середнього роду II відміни відбувається подовження приголосних, якщо вони стоять між двома голосними. (*Так, життя, почуття*)
Але! Слід пам'ятати, що у родовому відмінку множини подовження в іменниках середнього не відбувається: обличчя – облич, вчення – вчень, весілля – весіль, але відкриттів, почуттів, життів.

- До III відміни належать іменники жіночого роду, які мають нульове закінчення, а також іменник *мати*. (*Так*)

- Нульове закінчення мають іменники чоловічого роду, що втрачають у множині суфікси *-ин, -їн*. (*Так, селянин-сялян*)

- Усі подані іменники у формі орудного відмінка множини II відміни записані правильно: *очами, полями, велетнями*. (*Ні, бо очима*)

2. Виконання завдання 1 в експериментальному зошиті на ст. 11.

П'ятикласники переглядають презентацію, яка розміщена на платформі Google Classroom, і виконують завдання.

IV. Закріплення вивченого матеріалу (практично та теоретично).

1. Робота із експериментальним зошитом.

Виконання вправ та завдань 2-5 на ст. 11.

Вправа 2

Подані в дужках іменники поставте у родовому відмінку множини.

Любов до (знання)_____ (*любов до знань*);

звичаї (грузин)_____ (*звичаї грузинів*);

дехто з (учитель)_____ (*дехто з учителів*);

рота (солдат)_____ (*рота солдатів*);

глибоких (море)_____ (*глибоких морів*);

шість (кілограм)_____ (*шість кілограмів*);

скарги (громадянин)_____ (*скарги громадян*);

безліч (готель)_____ (*безліч готелів*).

Завдання 3

Прочитайте правило, відтворіть з пам'яті.

Іменники III відміни, крім іменника **мати**, у родовому відмінку множини мають закінчення **-ей**.

Вправа 4

Запишіть подані іменники в робочий зошит у формі родового відмінка множини.

Подорож, галузь, область, ніч, тінь, вість, доповідь, магістраль, путь.

Завдання 5

Виконайте тестові завдання.

1. Закінчення –ей у родовому відмінку множини мають усі іменники варіанта:

А подорож, стаття, галузь

Б дріб, відомість, тінь

В путь, вогонь, відповідь

Г око, доповідь, легеня

Д готель, заметіль, ніч

2. Закінчення –ей у родовому відмінку множини мають усі іменники варіанта:

А море, миттєвість, печаль

Б біль, магістраль, постіль

В продаж, скрижаль, річ

Г тінь, діагональ, вісь

Д суддя, сповідь, суміш

2. Фізкультхвилинка для розвантаження очей (після 5-го завдання).

Не працювати є причина –

Очам даємо відпочинок!

Мерцій рівнесенько сідаймо.

Очима кліпачь починаймо.

Подалі погляд направляймо.

Роздивившись те, що далі,

Знов поглянем на деталі.

Вже краще бачать оченятка!

3. Робота із експериментальним зошитом.

Виконання вправ та завдань 6-9 на ст. 12.

Завдання 6

Прочитайте правило, відтворіть з пам'яті.

У родовому відмінку множини подовження в іменниках середнього роду не відбувається: *обличчя – облич, роздоріжжя – роздоріж, уміння – умінь, але відкриттів, почуттів, життів.*

Вправа 7

1) *Запишіть подані речення в робочий зошит, ставлячи іменники з дужок у формі родового відмінка множини.*

1. Летять хмарки в блакиті неозорій, шумлять листки зелених (верховіття) (В. Сосюра). 2. Рідна мати моя, ти (ночі) не доспала (А. Малишко). 3. Давно від них (вісті) не було? 4. Він на порозі дуже важливих і цікавих (відкриття) (М. Трублаїні). 5. Багато (статті) написано на цю тему? 6. Ставтеся з повагою до (судді).

2) *Поясніть розділові знаки в другому реченні.*

3) *Підкресліть в шостому реченні граматичну основу. Визначте, двоскладне чи односкладне це речення.*

4) *Пригадайте правило за карткою знань 10, доповніть схему. Визначте вид кожного речення за метою висловлювання.*

Вправа 8

1) *Прочитайте речення, визначте їхній вид за метою висловлювання.*

1. Хіба є хто на Землі крилатіший за людину? (О. Гончар). 2. Учітесь, читайте, і чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь (Т. Шевченко). 3. Як в чеканні б'ється серце! (О. Олесь). 4. Скільки ще таємниць і загадок нам випаде розгадати, скільки дивовижних відкриттів попереду в нас!

2) *Запишіть слово **відкриттів** фонетично. Запишіть кількість букв і звуків.*

3) *Складіть із цим словом речення.*

Вправа 9 «Фотоапарат»

Перегляньте презентацію зі словниковими словами. Запам'ятайте їх і запишіть з пам'яті. Презентація розміщена на платформі Google Classroom.

При виконанні восьмої вправи «Фотоапарат», доповнюємо акцентуаційні зауваги поетичною замальовкою, для зацікавлення дітей.

Мала мати дві дочки.

Старша мамина дочка
Темноока, невисока як осока,
А маленька дОнька
Неначе тополька –
Тоненька, гарненька.

4. Онлайн-тестування.

Виконання тестового завдання <https://naurok.com.ua/test/join?gamecode=1224017> для перевірки рівня засвоєння знань, умінь, навичок

V. Підсумки уроку.

Зачитування із зошита висновків на ст. 14.

«Незакінчене речення»

- Сьогодні на уроці я...
- дізнав(-ла)ся...
- зрозумів(-ла)...
- навчив(-ла)ся...

VI. Домашнє завдання, інструктаж.

Виконати вправи на сторінці 15. Уточнення щодо виконання домашніх вправ.

Тема. Контрольний докладний письмовий переказ тексту розповідного характеру з елементами опису тварин (за колективно складеним планом)

Мета: *-навчальна:* перевірити, як учні вміють передавати зміст почутого, добирати відповідні мовні засоби, визначати стиль і тип мовлення тексту, скласти простий план; удосконалювати навички самостійної роботи;

-розвивальна: розвивати усне й писемне мовлення, вміння докладно письмово відтворювати почуте, логічне мислення, творчу уяву; збагачувати словниковий запас;

-виховна: виховувати любов до живої природи, інтерес до тваринних символів України.

Тип уроку: урок мовленнєвого розвитку (формування мовленнєвої компетенції).

Методи і прийоми: вступна бесіда, слово вчителя, опрацювання фрейм-таблиці «Типи мовлення», інтерактивне завдання на платформі *LearningApps*, робота з текстом, лексична та орфографічна робота, рубрика «Це цікаво», «Мікрофон».

Використана література:

Українська мова. 5 клас : експериментальний зошит з друкованою основою: у 9 ч. Ч.6 / І. В. Гавриш, Н. В. Семихат, С. М. Дроф'як, Н. М. Новожилова. – Харків : Інтеллект України, 2021. – 64 с.

Онлайн сервіси, використані на уроці:

<https://learningapps.org/>

<https://jamboard.google.com/u/0/>

<https://classroom.google.%20com/>

План уроку

- I. Організаційний момент.
- II. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів.
- III. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.
- IV. Робота з текстом. Сприйняття і відтворення змісту.
- V. Написання переказу.

VI. Підсумок уроку.

VII. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Налаштування робочого місця за комп'ютером.
2. Відкриття робочої сторінки курсу.
3. Правила роботи за комп'ютером.

II. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Слово вчителя

Діти, нас повсюди оточує цікавий, неповторний, розмаїтий світ живої природи. Тварин ми називаємо братами нашими меншими, тому вони потребують доброзичливого і уважного ставлення до себе. А чи знаєте ви, які тварини є символами України? До тварин-символів українського народу належать: лелека, ластівка, зозуля, соловейко, півень, бджола, їжак, корова, кінь, коза...

Любі діти, ми не випадково згадали тваринні символи України, адже сьогодні ми працюємо над переказом твору, який містить опис тварини. Вашим головним завданням є уважне прослуховування тексту, запам'ятовування змістових частин, складання плану та письмове переказування прослуханого твору. Тож до роботи!

III. Актуалізація опорних знань, умінь та навичок.

1. Вступна бесіда.

- Які стилі мовлення ви знаєте? Скільки їх в українській мові?
- Які мовні особливості характерні художньому стилю мовлення?
- Назвіть відомі вам типи мовлення. Дайте їм коротку характеристику. (*Опис, роздум, розповідь*)

2. Опрацювання таблиці «Типи мовлення».

Для кращого сприймання і розуміння учнями відомостей про типи мовлення учні опрацьовують таблицю, вчитель виводить її на екран під час відеозустрічі або надсилає посилання https://jamboard.google.com/d/1dLYC5bxegbw4bqZqm_zYkBSbLU4RYLZQJmMIFVTrqmM/edit?usp=sharing

3. Виконання інтерактивного завдання на платформі LearningApps.

Надсилається посилання <https://learningapps.org/display?v=p4hk8dp6k21>.
Завдання – з'єднати терміни з визначеннями.

IV. Робота з текстом. Сприйняття і відтворення змісту.

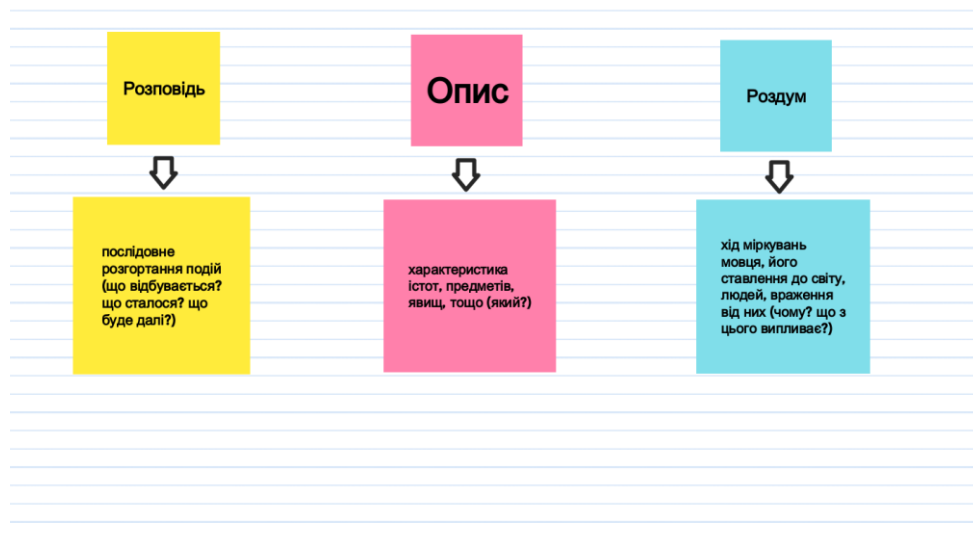
1. Перше прослуховування тексту переказу.

Лелеки

У нашій сім'ї дуже шанували лелек. «Ні в кого немає лелек, а в нас живуть!» - гордився я.

Жили птахи на великому круглому гнізді. Паліччя на нього лелеки брали міцне, товсте, бо будували собі оселю на багато років. Тому й витримувало таке гніздо найсильніші вітри та бурі.

Кожної весни наші лелеки виводили пташат. Цього літа старі лелеки вирощували чотирьох пташенят. Одного прохолодного ранку я побачив, що наші лелеки

кружляють над селом. Але одне з них сиділо і заздрісно дивилося у небо. Старі лелеки посідали на гнізді і почали щось розповідати лелечаті. Клекотіли на все село, все переконували у чомусь ледачу дитину. Мабуть, говорили: «Досить тобі,

ледарю, сидіти, розпростуй крильця, летімо з нами в небо». Та лелеча зосталося на місці.

Восени лелеки покружляли в небі й непомітно полинули за село. Одиноке, біленьке лелеча сиділо на гнізді. Воно було голодне і заженене.

Тоді я не витримав. Поліз на в'яза, дістав упертого птаха. Коли зніс на землю, побачив: воно ж калічка. Одне крильце в нього зовсім засохло, було безсиле.

Живе тепер те лелеченя в нас. Ми його годуємо й доглядаємо. (за Ю. Збанацьким)

2. Методичний коментар.

Методика проведення контрольного переказу в 5 класі дозволяє організацію лексичної та орфографічної роботи. Проводять контрольний переказ на здвоєних уроках мови в синхронному режимі (на першому учні працюють із чернетками, на другому — у зошитах для контрольних робіт). Власне запис у зошит готового переказу і його надсилання вчителю на перевірку здійснюється в асинхронному режимі.

3. Лексична робота.

- Чи все зрозуміло в змісті тексту? Які слова були незрозумілими?

- Поясніть лексичне значення слів: паліччя, в'яз, калічка.

Паліччя – відділена від дерева й очищена від пагонів частина тонкого стовбура або товстої гілки.

В'яз – листяне дерево з нерівнобокими листками та міцною деревиною.

Калічка – той, хто позбувся якої-небудь частини тіла або втратив здатність рухати нею.

- Які синоніми можна дібрати до слів «лелека», «паліччя», «оселя», «вирощувати», «одинокий»? (Бусел, бузьок, бузько, бусол, черногуз; палиця; дім, житло, обійстя; рости, плекати, виховувати; самотній).

4. Орфографічна робота.

Запишіть слова, поясніть орфограми.

Гніздо, паліччя, найсильніший, виводили, пташат, вирощували, в небо, кружляють, лелеча, розповідати, восени, непомітно, зажурений, в'яз, крильце, безсиле.

5. «Це цікаво».

Лелека в Україні — птах священний, птах-символ. Лелека-символ України, оберіг родинного затишку, добробуту та злагоди! Він має багато назв. І з ним пов'язана велика кількість повір'їв, легенд та казок. Лелека приносить дітей, щастя, дбає про врожай — основу добробуту селянина. Тому його треба оберігати, піклуватися про нього.

6. Визначення теми й основної думки тексту.

Тема: розповідь про лелек, лелеченя, якого врятували від смерті.

Основна думка: схвалення милосердя до слабких і кволих.

7. Фізкультхвилинка для розвантаження очей.

8. Визначення стилю тексту і типу мовлення, покладеного в його основу.

Стиль – художній; тип мовлення – розповідь з елементами опису тварини.

8. З'ясування пунктограм.

Запишіть речення, поясніть розділові знаки.

«Ні в кого немає лелек, а в нас живуть!» - гордився я.

Мабуть, говорили: «Досить тобі, ледарю, сидіти, розпростуй крильця, летімо з нами в небо».

Коли зніс на землю, побачив: воно ж калічка.

9. Складання плану тексту (колективно).

1. Шанування лелек.
2. Оселя лелек.
3. Відліт птахів.
4. Одиноке лелеченя в гнізді.
5. Порятунком бузька.

10. Повторне читання тексту.

V. Написання переказу.

- Підготовка чорнового варіанту переказу.
- Третє прослуховування тексту.
- Редагування написаного.
- Переписування.

VI. Підсумок уроку.

«Мікрофон»

Сьогодні я дізнався/дізналася...

Було цікаво...

Було важко...

Я зрозумів/зрозуміла...

Тепер я можу...

Я навчився/навчилася...

VII. Домашнє завдання.

Контрольний переказ проводиться на здвоєних уроках мови, тож учні продовжують працювати над переказом в класі. Написавши контрольний переказ учні надсилають вчителю на перевірку (на електронну пошту, месенджер).